

Ungas delaktighet och inflytande i samhällspolitiken

– Vilka vuxna får vi imorgon om unga inte har delaktighet och inflytande idag?

Malin Marklund

Luleå Tekniska Universitet

Institutionen för Ekonomi, teknik och samhälle

Magisteruppsats i utredning, Sociologi

VT-2016

Handledare Anna Berg Jansson

Sammanfattning

Enligt Sveriges riksdag ska alla unga ha rätt till goda levnadsvillkor, makt att forma sitt eget liv samt inflytande över samhällsutvecklingen. Tidigare studier har visat att strukturerna i ett samhälle definierar ungas möjligheter till delaktighet och inflytande, således råder det skillnader för ungdomskultur mellan lokala och regionala kontexter. Därav existerar ett generellt behov att utreda vilka dessa strukturer i Haparanda är och hur de påverkar kommunens ungdomar. Det övergripande syftet har varit att undersöka ungas delaktighet och inflytande i samhällspolitiken och vilka möjligheter och hinder det finns för att unga ska komma att vara mer delaktiga i samhället. Utredningens teoretiska utgångspunkter utgörs av KASAM, empowerment, intersektionalitet, maktrelationer och normer i samhället, socialt kapital samt ålder som ojämlikhet. Enskilda intervjuer med vuxna som arbetar med ungas delaktighet samt fokusgrupper med ungdomar har ägt rum. Vid genomförda intervjuer har ungas delaktighet beskrivits som viktigt för både individens personliga utveckling och samhället. Resultatet visar att ungas möjligheter till delaktighet och inflytande i hög utsträckning påverkas av hur samhället bemöter ungdomarna. Det är makthavarna som bestämmer hur, när och var medborgarna ska få delta och påverka. I enlighet med respondenternas redogörelser fordras att beslutsfattare möter ungdomar på ungas egen nivå, för att de ska uppleva att vuxna uppmärksammar deras åsikter och tar dem i beaktande. Om beslutsfattare inte håller med ungdomarna i deras resonemang fordras en förklaring till varför, annars erhåller unga en känsla av att ingen lyssnar. Vidare har det visat sig att kommunens utbud av fritidsaktiviteter i stor utsträckning påverkar ungas upplevelser av delaktighet, då tillgången till sysselsättning är viktigt utifrån ungas önskan om en meningsfull vardag. En slutsats som kan dras av utredningens resultat är att det i Haparanda just nu råder ett tydligt fokus på ungas delaktighet från flera håll.

Nyckelord: *Delaktighet, inflytande, ungdomsperspektiv, samhällspolitik, samhällsstruktur*

Abstract

By Swedish government shall all young people have the right to good life conditions, power to shape their own lives and opportunity to influence the development in society. Previous studies have shown that the structures of a society defines young people's opportunities for participation and influence, therefore, there can be differences of youth culture between local and regional contexts. That's why there's an overall need to investigate these structures in Haparanda and how they influence the young people who live there. The overall aim has been to discuss the concepts of participation and influence, what they mean for the young people as well as the opportunities and obstacles there are to the young to be more involved in the community. The theoretical perspectives in this work has been empowerment, intersectionality, power relations and norms in society, social capital and age inequality. Individual interviews with adults who work with youth participation as well as focus groups with young people has taken place. In interviews conducted youth participation has been described as important for both the personal development of individuals and society. The results show that young people's opportunities for participation are influenced by how society treats young people. It's people with power who decide how, when and where young citizens are able to participate and influence. According to the respondents' statements would the young adults like the people with power to meet the young's at their level to really pay attention to their opinions and take them into account. If the people with power do not agree with the youth in their reasoning, they require an explanation, otherwise young people will receive a feeling that no one is listening. Furthermore, it has been shown that a broad choice of leisure activities largely affect young people's experiences of participation, as access to activities is important from young people's need for a meaningful life. One conclusion that can be drawn from the investigation result is that right now in Haparanda, there's a clear focus on youths participation from several directions.

Keywords: *Participation, influence, youth perspective, social politics, social structure*

Förord

Jag vill rikta ett särskilt tack till min handledare, Anna Berg Jansson, som givit värdefull hjälp och väglett mig under arbetets gång mot målet att färdigställa denna uppsats. Vidare vill jag ta tillfället i akt att tacka samtliga respondenter som bidragit med sina åsikter, upplevelser och ståndpunkter, vilket har varit outhärligt för utredningens slutgiltiga resultat. Till sist hoppas jag att denna utredning kan leda till nya perspektiv och fortsatta kunskaper angående ungas möjligheter till delaktighet och inflytande i samhället.

*Malin Marklund
Luleå Tekniska Universitet*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Avgränsning	3
1.3 Disposition	3
2. Barnkonventionen	5
2.1 Artikel 12 – Åsiktsfrihet och rätten att bli hörd	6
3. Delaktighet och inflytande i det demokratiska samhället	8
3.1 Delaktighet i ungas vardag	10
3.2 Kommunens betydelse för ungas delaktighet och inflytande	11
4. Teoretiska perspektiv	13
4.1 KASAM – känsla av sammanhang	13
4.2 Empowerment	13
4.3 Intersektionalitet, maktrelationer och normer i samhället	14
4.4 Socialt kapital	15
4.5 Ålder som ojämlikhet	16
5. Metod	18
5.1 Tillvägagångssätt, intervjuguide och urval	19
5.2 Bearbetning av materialet	20
5.3 Etiska överväganden	21
5.4 Metoddiskussion - reliabilitet och validitet	21
6. Resultatanalys	24
6.1 Betydelsen av delaktighet och inflytande	24
6.2 Delaktighet i Haparanda kommun	27
6.2.1 Instanser i Haparanda kommun	27
6.2.2 Upplevelser i Haparanda kommun	29
6.3 Vuxnas syn på ungas delaktighet	32
6.4 Ungas syn på sin delaktighet	35
7. Diskussion	40
7.1 Betydelsen av delaktighet och inflytande	40
7.2 Delaktighet i Haparanda kommun	41
7.3 Vuxnas syn på ungas delaktighet	42
7.4 Ungas syn på sin delaktighet	43
8. Slutsatser	45
8.1 Vad innebär ungas delaktighet och inflytande för samhället respektive individen?	45
8.2 Hur vill unga bli delaktiga och få inflytande i samhället?	45
8.3 Vilka möjligheter och hinder kan identifieras för ungas ökade delaktighet och inflytande?	46
8.4 Vidare forskning	46
9. Referenslista	48
10. Bilagor	51

1. Inledning

Ungdomen är en tid där människor genomgår en integrationsprocess i det system av sociala relationer som utgör det sociala rummet. Under senare årtionden har emellertid samhället och dess strukturer genomgått förändringar som medverkat till att definitionen av ungdom och ungas uppväxtvillkor har reformerats. Ungdom kan förklaras som endera en livsfas eller som en social kategori, där livsfas avser att ungdomen är tiden som förlöper mellan barndomen och vuxenlivet. Med social kategori menas att ungdomar tillsammans utgör en grupp med gemensamma intressen, behov och kännetecken samt att de möter liknande strukturer och samhällseliga regler. Vidare kan ungdomstiden ses som en socialisationsfas, eller rättare sagt en kamp om social status. Här bör fokus ligga på att urskilja vilka samhällsstrukturer som hindrar respektive möjliggör ungas utveckling, då det råder stora skillnader i villkor och förutsättningar mellan olika ungdomsgrupper. Människor med olika positioner i samhället erhåller skilda möjligheter och tillträde till den sociala arenan, vilket beror på strukturella ojämlikheter som ger upphov till att privilegierade grupper främjas medan andra missgynnas. Vilken position man har i samhället påverkar vilka erfarenheter individen erhåller och dennes tillträde till den sociala arenan. Människan kan inte välja sina förutsättningar, utan föds in i redan givna kontexter. Vilka föräldrar, land, kön och klass den enskilde erhåller är redan avgjort, likaså individens levnadsförhållanden och förutsättningar (Ungdomsstyrelsen, 2010). De förhållanden som unga växer upp under formar deras beteenden, uppfattningar och livsval. Olika uppväxt- och livsvillkor genererar skilda erfarenheter och tillgångar i livet, vilket medför att barn och ungdomar i hög grad påverkas av sitt sociala kapital (Svensson, 2006, s. 38). Socialt kapital kan förklara medborgerliga skillnader angående exempelvis livskvalité, folkhälsa och ekonomiska förhållanden (Svensson, 2006, s. 27).

Det är upp till samhället att social rättvisa skapas, vilket fordrar balans i det sociala livet. Viktiga faktorer i detta är att individen känner sig sedd, ingår i social gemenskap samt upplever sig delaktig i samhället. Tidigare nationell forskning har visat att unga tenderar vara en grupp som är svagare än andra, framförallt politiskt. Forskning har belyst att det är av yttersta vikt att unga redan tidigt i livet ska ha tillgång till miljöer som främjar deras delaktighet och inflytande, något majoriteten av dem idag saknar. De exkluderas ständigt från att vara delaktiga och kunna utöva inflytande över beslut som påverkar deras liv, vilket leder till att unga erhåller en känsla av maktlöshet och att inte ha någonting att säga till om (Hormatipour, Isaksson, Malmstedt, 2010, s. 1). Beslut som fattas av yrkesmän eller politiker gör ofta att unga återfinns i rollen som klienter, patienter och kunder, men sällan i rollen som partner. Ett resultat av detta är att många ungdomar känner sig helt fristående från de professionella, kommunala och politiska processer som påverkar deras liv (Evans & Prilleltensky, 2007, s. 688).

I enlighet med regeringens proposition 2013/14:191, *med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*, ska alla ungdomar ha goda levnadsvillkor, makt att forma sitt eget liv samt inflytande över samhällsutvecklingen (Riksdagen, 2014). Tanken med ungas delaktighet och inflytande är att öka deras kontroll över de egna livsvillkoren (FoU rapport 2011:1, s. 22). Alla människor har rätt till delaktighet och inflytande, vilket kan beskrivas som följande;

Rätten till delaktighet och inflytande i ett demokratiskt samhälle gäller oavsett kön, könsuttryck, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. För att uppnå en god hälsa på lika villkor i hela befolkningen, ska särskild vikt läggas vid att stärka förmågan och möjligheten till social och kulturell delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt vid barns, ungdomars och äldres möjligheter till inflytande och delaktighet i samhället (Folkhälsomyndigheten, 2015, delaktighet och inflytande i samhället).

Ungdomars känsla av delaktighet i samhället uppstår när de känner sig förstådda och lyssnade på, men unga upplever sig i regel snarare som exkluderade från de beslut som påverkar deras liv. Ungdomar erfår många gånger en känsla av maktlöshet, vilket inte beror på att de saknar intresse eller engagemang. De vill kunna påverka och ta ansvar i olika sammanhang, men upplever istället att makthavarna i samhället inte släpper in dem (Hormatipour, et al., 2010, s. 5-7). Enligt en SOU-rapport är ingen formellt sett utestängd från det offentliga rummet, men likväl ges inte alla människor och grupper som befolkar rummet samma förutsättningar att delta (SOU, 2000:1, s. 36). Ungdomar har visat sig vara en grupp som erhåller färre och sämre möjligheter än andra (SOU, 2000:1, s. 216). Hur samhället bemöter unga och deras möjligheter till delaktighet och inflytande är avgörande för hur ungdomarna ska kunna utöva inflytande i praktiken. Det är några individer i samhället som bestämmer hur, när och var samtliga medborgare ska få delta och påverka. Eftersom det är människor med makt som skapar övriga medborgares förutsättningar för deltagande, är det även dem som styr över att deltagandet är reellt. Om makthavare inte vill lämna över en del av sin makt till andra kan det generera ytterligare klyftor och distans dem emellan, då ett tydligt ”vi mot dom” perspektiv uppstår och medborgarnas förtroende för politiker och andra makthavare minskar (Hormatipour, et al., 2010, s. 7-8).

Vidare måste ungas möjligheter till delaktighet och inflytande förstås ur ett lokal- och regionalperspektiv, då det råder skillnader i förutsättningarna för ungdomskultur mellan storstäder, småstäder eller glesbygder. För att människor ska uppleva samhörighet med samhället måste de ha rätten och möjligheten att kunna påverka både de egna livsvillkoren och samhället de lever i, då bristen på makt och möjligheter att påverka har ett negativt samband med individens hälsa (Folkhälsomyndigheten, 2015, demokratisk delaktighet). Unga har behov av att känna sig socialt delaktiga, då det utgör en förutsättning för att kunna förstå samhället. Ett återkommande svar på varför vissa kan uthärda prövningar bättre än andra är att individen innehar en känsla av sammanhang och meningsfullhet. Det sociala och kulturella deltagandet varierar mellan olika åldrar, utbildningsnivåer och socioekonomiska grupper. De med högre social status har bättre tillgång till olika aktiviteter samt och möjligheter att delta i dem (Folkhälsomyndigheten, 2015, socialt och kulturellt deltagande). Människor som erfår tillit till andra är mer benägna att delta i sociala nätverk och aktiviteter. Samhällen med välutvecklade välfärdssystem och fungerande demokratiska situationer har således bättre förutsättningar för hög tillit och medborgardelaktighet (Folkhälsomyndigheten, 2013, tillit). Ungas upplevelse av delaktighet i sin vardag styrs till stor del av kommunens utbud av möjligheter till likväl fritidsaktiviteter som påverkan av samhälleliga beslut. Utbudet av fritidsaktiviteter är viktigt utifrån ungas önskan om meningsfullhet i sin vardag. Ett större utbud bör generera att fler kan bli delaktiga i en fritid som de själva kan välja och vill ha, som i sin tur bidrar till att de upplever en mängd positiva effekter som rör just delaktighet; demokrati, tillhörighet och erkännande (Trondman & Andersson, 2013, s. 37). Tidigare forskning har visat att ungdomar som deltar i någon form av fritidsaktivitet har en mer positiv allmän självkänsla och social självuppfattning än de som inte deltar i några aktiviteter. Ålder har ofta identifierats som en faktor med inverkan på barn och ungas deltagandemönster, det vill säga vilka aktiviteter de väljer att vara delaktiga i (Goltz & Brown, 201, s. 183-184).

1.1 Syfte och frågeställningar

Tidigare studier har visat att strukturerna i ett samhälle definierar ungas möjligheter till delaktighet och inflytande. Därav existerar ett generellt behov att utreda vilka dessa strukturer i Haparanda är och på vilket sätt de påverkar kommunens ungdomar. Det övergripande syftet har varit att undersöka ungas delaktighet och inflytande i samhällspolitiken och vilka

möjligheter och hinder det finns för att unga ska komma att vara mer delaktiga i samhället. Utifrån detta kommer följande frågeställningar att behandlas:

- *Vad innebär ungas delaktighet och inflytande för samhället respektive individen?*
- *Hur vill unga bli delaktiga och få inflytande i samhället?*
- *Vilka möjligheter och hinder kan identifieras för ungas ökade delaktighet och inflytande?*

1.2 Avgränsning

Uppsatsens första avgränsning är åldersavgränsningen av begreppet ungdom. Valet att avgränsa med en ålderskategori grundas på det faktum att skiljelinjerna mellan barn, ungdom och vuxna många gånger kan vara otydliga. Det fordras en definition av vilken grupp medborgare denna uppsats berör. Med utgångspunkt i detta bestämdes åldersavgränsningen utifrån valet av respondenter, vilka skulle vara mellan 15-20 år gamla. Fortsättningsvis när begreppen unga eller ungdom förekommer i uppsatsen menas personer i denna ålderskategori.

Vidare avgränsas uppsatsen till att beröra unga i Haparanda kommun. Norrbottens läns landsting har startat ett projekt, SAM-projektet, vars syfte är att förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdomar i länet. I detta projekt är Boden och Haparanda länets pilotkommuner. Utifrån detta beslutades att uppsatsen skulle fokusera på en av dessa kommuner för att tydligare kunna urskilja strukturer i ett samhälle, valet föll då på Haparanda då denna kommun haft ett mer långsiktigt arbete kring just ungas delaktighet. Beslutet att fokusera på en specifik kommun istället för ungas delaktighet och inflytande i allmänhet, grundar sig i syftet att diskutera varför det ser ut som det gör snarare än påpeka skillnader mellan olika samhällen.

Ytterligare en avgränsning är att ingen hänsyn tas till genus- eller etnicitetsperspektiv, det vill säga skillnader mellan könen eller etnisk härkomst. Denna avgränsning har gjorts då syftet med studien är att fånga ungas uppfattningar samt möjligheter och hinder till delaktighet och inflytande, oavsett skillnader som kön eller etnicitet. Av samma anledning diskuteras inte heller funktionsnedsättning, sexuell läggning eller religiös tillhörighet.

Slutligen avgränsas uppsatsen till delaktighet gällande ungas delaktighet och inflytande avseende samhällsliga processer och händelser, vilket även kan förklaras som delaktighet inom samhällspolitiken. Jag är medveten om att det existerar många fler områden där delaktighet är en viktig fråga, som inom skola eller arbete. För att kunna behålla en tydlig struktur i denna uppsats nämns endast dessa vid enstaka tillfällen då uppsatsens respondenter diskuterar dem, i övrigt behandlas således delaktighet och inflytande uteslutande ur ett allmänt fritids- och samhällsperspektiv.

1.3 Disposition

I inledningen, som redan avhandlats, har uppsatsen syfte och frågeställningar framförts. I nästföljande avsnitt följer en redogörelse av barnkonventionen, främst artikel 12. Detta då artikeln uttrycker hur och varför ungas delaktighet är en rättighet. Sedan följer en bakgrund som beskriver delaktighet och inflytande i det demokratiska samhället, delaktighet i ungas vardag samt kommunens betydelse för ungas delaktighet och inflytande. Därefter följer ett teorikapitel som behandlar de olika teorier som används i uppsatsen; KASAM, empowerment, intersektionalitet, maktrelationer och normer i samhället, socialt kapital samt ålder som ojämlikhet. Efterföljande kapitel som är metod, beskriver tillvägagångssätt, urval och bearbetning av material. Kapitlet innehåller även en redogörelse för uppsatsens reliabilitet och

validitet, metoddiskussion och etiska ställningstaganden. I resultatanalysen presenteras det sammanställda materialet från genomförda intervjuer tillsammans med analytiska tankar kring detta, utifrån bakgrunden och de valda teorierna. Vidare följer en diskussion där resultatet diskuteras utifrån samma teman som i resultatanalysen, men desto djupare och utifrån egna reflektioner, uppfattningar och resonemang. Avslutningsvis redovisas utredningens slutsatser utifrån frågeställningarna.

2. Barnkonventionen

Den 20 november 1989 antogs FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn och unga. Konventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal för de länder som skrivit under och åtagit sig att följa reglerna och göra sitt yttersta för att dessa rättigheter ska respekteras. I Sverige trädde konventionen i kraft år 1990 och hittills har 196 länder valt att ansluta sig till barnkonventionen, som slår fast att barn är egna individer med rättigheter och inte vuxnas ägodelar (Bartley, 2001, s. 26). Barnkonventionen innehåller totalt 54 artiklar som har sin utgångspunkt i en humanistisk människosyn om att varje individ har ett eget värde som inte får kränkas och att den enskilde ska ha möjlighet att utvecklas moraliskt, estetiskt samt intellektuellt och därmed förverkliga sig själv. Den enskilde innehar således ett människovärde, vilket innebär att få sin självständighet och integritet respekterad (Bartley, 2001, s. 28). Traditionellt har barn och ungdomar betraktats som objekt i behov av skydd och inte som individer med samma rättigheter som vuxna människor. FN:s barnkonventions grundläggande mål är att fastställa att ungas rättigheter betraktas som lika viktiga att respektera och uppfylla som vuxnas. I enlighet med konventionen kan rätten att delta definieras som rätten att delta i de beslutsprocesser som påverkar ens liv och tillvaron i samhället där man bor. Det är en grundläggande del av medborgarskap och utgör en nödvändig grund för demokrati. Demokratiaspekterna av rätten till delaktighet i FN:s barnkonvention är viktiga både för den enskilda och för samhället som helhet. Att unga lär sig delta i beslutsfattande samt att kräva sin rätt att göra det, är även värdefullt då deltagande fungerar som ett sätt att fördjupa demokratin (Stern, 2006, s. 12-13).

Sverige som stat har ratificerat barnkonventionen och är därav i folkrättslig mening bunden av barnkonventionen, vilket innebär en förpliktelse att leva upp till konventionens ställda krav. I praktiken medför detta att domstolar och andra myndigheter är skyldiga att, så långt som möjligt, tolka Sveriges lagar på ett sätt som överensstämmer med barnkonventionen. Regeringen har vidare uttryckt en avsikt att ge barnkonventionen ställning som svensk lag. I enlighet med detta har en statlig utredning genomförts, SOU 2016:19, vars uppgift är att kartlägga hur tillämpningen av Sveriges lagar och andra föreskrifter stämmer överens med barnets rättigheter som uttrycks i barnkonventionen (SOU 2016:19, s. 19). Utredningen har belyst en rad brister gällande genomslaget av dessa rättigheter i samhället. Beträffande ungas möjligheter och rätt att komma till tals så har kartläggningen visat att det sällan förekommer samtal med dem i olika beslutsprocesser, vilket försvårar deras möjligheter till delaktighet och inflytande i olika sammanhang (SOU 2016:19, s. 21). En inkorporering av barnkonventionen medför en mängd fördelar och utgör ett effektivt sätt att synliggöra rättigheterna. Den främsta fördelen med att inkorporera barnkonventionen vore att barnets rättigheter skulle få en starkare ställning och bli ett tydligare juridiskt verktyg. Om barnkonventionen inkorporeras och blir gällande som lag måste tjänstemän och beslutsfattare förhålla sig till barnkonventionen på ett annat sätt än idag, då konventionen ensam kan ge upphov till beslut (SOU 2016:19, s. 22).

Den juridiska definitionen av medborgarskap gör ingen skillnad mellan vuxna och unga, då medborgarskap som sådant innebär både rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten för samtliga medborgare. Barn och unga accepteras som medborgare med rätt till statens skydd, men samtidigt bedöms dem till stor del vara oförmögna att utöva en av de grundläggande aspekterna av medborgarskap: rätten att delta i beslutsprocesser som påverkar deras liv. I korthet kan det beskrivas som att ungdomen ses som motsvarigheten till förmåga att fatta kompetenta och genomtänkta beslut. Då barn och unga på många sätt undanhålls från demokratiska processer och rättigheter nekade de till viss del erkännande som medborgare. En slutsats som kan dras är att ungdomar, trots en juridisk identitet som medborgare, i allmänhet saknar en politisk identitet som medborgare med möjlighet att delta (Stern, 2006, s. 112-113). En förståelse för strukturerna av demokrati, tillsammans med ett autentiskt och meningsfullt

deltagande i sådana processer, bemyndigar barn och unga. Detta gör dem mer benägna att utvecklas till beslutsfattare i medborgerliga beslut. Enligt en rapport från UNICEF har demokratiskt deltagande ett antal positiva effekter; det uppmuntrar till personlig tillväxt, ökar känslan av att inneha politiskt inflytande, minskar utanförskap samt engagerar individen i kollektiva problem. Vidare kan det även bidra till att skapa en känsla av solidaritet och ansvar gentemot samhället. Om en individ upplever det möjligt att delta i beslutsfattande processer, är det mer troligt att denne kommer att överväga alternativet att bli en aktiv medlem av samhället och anse det vara rätt och riktigt att binda sig till kollektiva beslut. Följaktligen innebär ungas delaktighet fördelar både för den enskilde och samhället (Stern, 2006, s. 113-115).

2.1 Artikel 12 – Åsiktsfrihet och rätten att bli hörd

En viktig del av Barnkonventionen är barnets rätt att uttrycka sin mening och bli hörd, vilket beskrivs i artikel 12 som består av följande två punkter;

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet (UNICEF, barnkonventionen i sin helhet, s. 18).

De två delarna i artikel 12 – rätten att uttrycka sina åsikter samt rätten att få dem beaktade i förhållande till mognad och ålder – hänger samman (SOU 2016:19, s. 16). I barnkonventionen återfinns ingen åldersgräns, då ungas förståelseförmåga, enligt konventionen, inte bara avgörs av åldern. Miljö, erfarenhet, information, omfattningen av stöd samt sociala och kulturella förväntningar bidrar alla till utvecklingen av individens förmåga att bilda sina egna åsikter. Ungas åsikter ska värderas i varje enskilt fall, då den enskildes mognad avgörs utifrån dennes kapacitet att förstå och värdera konsekvenserna av en specifik fråga. Barnrättskommittén har fastställt fem steg i genomförandet av artikel 12. Det första steget är att förbereda barnet eller ungdomen genom att denne ska få information om hur delaktighet är en rättighet och hur deltagandet ska genomföras, dess omfattning, syfte och eventuella konsekvenser. Nästa steg är själva hörandet, vilket handlar om att skapa en miljö anpassad efter individen där denne blir lyssnad på. Efter att ha fått uttrycka sina åsikter kommer tredje steget, där den enskildes förmågor bedöms. En bedömning ska göras om individen är i stånd att skapa egna välgrundade åsikter. Om denne bedöms kunna fatta rimliga och självständiga åsikter måste beslutsfattaren ta åsikterna under övervägande som en betydelsefull faktor i beslutsprocessen. Det fjärde steget är att informera barnet eller ungdomen om det slutliga resultatet och förklara för denne hur åsikterna har tagits hänsyn till. Återkopplingen fungerar som garanti för att individen inte bara lyssnas till som en formalitet, utan verkligen tas på allvar. Det femte och sista steget i genomförandet av artikel 12 innebär att lagstiftning ska finnas som gör att den enskilde kan överklaga beslut och få rättsmedel till sitt förfogande om rättigheterna kränks (SOU 2016:19, s. 110-112). För att rättigheten till delaktighet ska vara tillgodosedd utifrån artikel 12 ska alla barn och unga få uttrycka sina åsikter, men åsikterna måste även tillskrivas en viss relevans för att rättigheten ska få en reell mening i beslutsprocessen.

I en av statens offentliga utredningar (SOU 2016:19) har en kartläggning av det praktiska verkställandet av barnkonventionen genomförts, i syfte att utreda hur en inkorporering av konventionen i svensk lag skulle fungera. Kartläggningen visar på flera brister i rättstillämpningen av barnets rätt att få komma till tals utifrån artikel 12. Orsakerna varierar, men konsekvensen blir alltid densamma; barnets rätt att uttrycka sina åsikter i de frågor som

rör denne uppfylls inte. Trots bestämmelser verkar det som att barn och ungas rätt till deltagande inte ses som en skyldighet i rättstillämpningen. En grundläggande utgångspunkt i artikel 12 är att beakta barnets åsikter, vilket innebär att ta den enskildes ord på allvar. Detta innebär inte att barnets röst bör vara avgörande, däremot ska barn och unga få uttrycka sina åsikter i de frågor som rör dem – om de själva vill (SOU 2016:19, s. 296-303).

Artikel 12 bygger på antagandet att delaktighet är bra för barn och ungdomar. Ett motargument till ungas delaktighet är att de saknar den kompetens och erfarenhet som krävs för att deras deltagande i beslutsfattandet ska vara givande. Således antas de inte förstå vilka långtgående konsekvenser deras handlingar och beslut kan generera, vilket gör det meningslöst och orättvist att inkludera dem i processen. Andra invändningar mot att bevilja dem rätt att delta är att det skulle kunna leda till en bristande respekt för föräldrar och auktoriteter. Detta skulle hota stabiliteten i familjen och, i det långa loppet, samhället som helhet. Dessa argument speglar främst den traditionella synen på barnet som först av allt i behov av skydd, och inte som en rättighetsinnehavare. Även om dessa avsikter kan vara välmenande och riktas mot att skydda barn från ibland stressiga och svåra förhållanden, så förstärker de barnets lägre ställning inom familjen och presenterar en bild av barnet som att denne inte kan bidra med något betydande till samhället, genom brist på både kompetens och kapacitet (Stern, 2006, s. 171-172).

Som tidigare nämnt har barnet, enligt barnkonventionen, rätt till deltagande i de beslutsprocesser som rör den enskilde. Utifrån ett demokratiperspektiv skriver Rebecca Stern, universitetslektor inom juridik, hur detta ideligen märks i retoriken men inte i praktiken. Stern redogör för hur problem i samband med genomförandet av artikel 12 många gånger har sin grund i en motvilja mot att dekonstruera och ändra befintliga makthierarkier och relationer mellan barn och vuxna. Deltagande är lika med makt och makt är sällan villigt delat. Ett grundligt införande i samhället av alla aspekter av artikel 12, inklusive de demokratiska aspekterna av rätten till deltagande, skulle innebära en omdefiniering av befintliga samhällsstrukturer och omfördelning av makt till en tidigare marginaliserad grupp. Vidare utmanas även den traditionella maktstrukturen inom familjen, då traditionella maktrelationer i regel innebär underordning för kvinnor och barn. Attitydförändringar gällande barn och ungas deltagande i beslutsprocesser inom familjen, övriga gruppkonstellationer och mellan individer är en nödvändig förutsättning för att ett effektivt genomförande av artikel 12 ska vara möjligt (Stern, 2006, s. 262). Att bry sig om barn och ungdomars deltagande är viktigt av flera anledningar. För det första så gynnar det dagens samhälle, ju fler perspektiv som ingår i en beslutsprocess desto bättre beslut. Deltagandet har även positiva effekter för individen då denne upplever sig som kompetent, vilket gynnar den enskildes utveckling. Slutligen är barn och ungas delaktighet viktigt eftersom att höras och respekteras utgör grundläggande mänskliga rättigheter (Stern, 2006, s. 270).

3. Delaktighet och inflytande i det demokratiska samhället

Demokrati är en förutsättning för att förändra maktförhållanden i samhället och fördela makten jämlikt mellan dess medborgare. Människor ska ha lika möjligheter till makt över, och deltagande i, de beslut som rör dem. Ett demokratiskt samhälle baseras på tre grundläggande principer; icke-diskriminering, rättighetsfokus och aktivt folkligt deltagande. Icke-diskriminering grundas på att alla människor har samma värde, rättsfokus innebär att alla ska vara medvetna om sina rättigheter och aktivt folkligt deltagande går ut på att alla ska ha möjlighet till inflytande över de beslut som rör dem. Tillsammans kan principerna bidra till att samhällets marginaliserade medborgare erhåller ökad kontroll över sina liv, vilket i sin tur fördjupar demokratin. Utifrån ett ungdomsperspektiv handlar demokratiarbete om att barn och unga ska kunna delta i samhällsutvecklingen och politik samt kunna organisera sig och utöva kontroll över sitt liv. I ett demokratiskt samhälle utgör frågor rörande delaktighet en viktig del, då medborgarnas möjligheter att påverka och utöva inflytande är avhängigt för dess legitimitet. Samtidigt utgör demokrati grunden för delaktighet. I statens offentliga utredning *En uthållig demokrati* står det skrivet att;

En demokrati ger varje medborgare tillgång till den politiska styrelsen, dvs. den gör henne delaktig i samhällsutvecklingen. Ju mindre medborgaren erfar att hon har denna tillgång, att hon upplever sig delaktig, desto lägre är sannolikheten för att hon ska vilja delta. Ju mer medborgaren erfar att hennes och andras deltagande ger inflytande, desto högre blir sannolikheten för att hon vill fortsätta delta (SOU 2000:1).

Det finns många olika definitioner och grader av delaktighet. Tre olika former av delaktighet kan beskrivas som; faktisk delaktighet, känsla av delaktighet samt teoretisk delaktighet. Faktisk delaktighet innebär att individen verkligen kan påverka och skapa förändring, det vill säga att den enskilde både upplever sig och faktiskt är delaktig. Detta skiljer sig från en känsla av delaktighet, då individen kan informeras om ett beslut och tillfrågas om sina åsikter, men det ändå är politiker, myndigheter och tjänsten som ensamma har makten att ta beslutet. En sådan gång känner sig individen delaktig utan att egentligen vara det. Att känna sig delaktig kan liknas med att individen upplever en tillhörighet med samhället och andra människor. Den tredje och sista formen av delaktighet, teoretisk delaktighet, innebär att individen är delaktig i olika samhällsliga system, men saknar känslan av delaktighet. Människor vara delaktiga i till exempel föreningar, statliga institutioner eller arbeten utan att känna tillhörighet eller uppleva sig ha möjlighet till påverkan och inflytande (Hormatipour, et al., 2010, s. 13-14).

Begreppen deltagande, delaktighet och inflytande hänger alla samman, hur de hör ihop kan förklaras genom en liknelse med en pyramid: För att nå delaktighet och inflytande behöver man först och främst tillgänglighet, därav återfinns tillgänglighet längst ner vid pyramidens botten. Med tillgänglighet menas att man har möjlighet att delta i det man vill. Det är en grundläggande faktor för alla demokratiska processer och kan vara både fysisk, ekonomisk och social. Ovanför tillgänglighet finns deltagande, vilket innebär att den enskilde faktiskt deltar och kan göra sin röst hörd i olika kontexter. Nästa steg uppåt i pyramiden är delaktighet. För att nå upp till delaktighet måste både tillgänglighet och deltagande redan vara uppfyllt. Graden av delaktighet beror på individens egen uppfattning. I pyramidens topp finns inflytande vilket handlar om att faktiskt påverka. För att individen ska ha inflytande krävs att de tidigare tre nivåerna är uppnådda (Karreskog, 2010, s. 9). Ett annat förfaringssätt för att förstå delaktighet och inflytande är att använda sig av Roger Harts delaktighetsstege, vilken synliggör olika grader av initiativ och samarbete mellan vuxna och unga. Stegen består av totalt åtta steg;

Steg 1: Unga människor är manipulerade

Steg 2: Unga människor är dekoration

Steg 3: Unga människor är passiva objekt

Steg 4: Unga människor är tilldelade och informerade

- Steg 5: Unga människor är konsulterade och informerade
- Steg 6: Initierat av vuxna men beslut delas med unga människor
- Steg 7: Unga människor leder och initierar handling
- Steg 8: Unga människor och vuxna delar på beslutsfattande (Karreskog, 2010, s. 10)

Steg 1 handlar om när vuxna använder ungas åsikter och röster för att få sin egen vilja fram, men ger sken av att det är unga och inte dem själva som står för handlingen eller åsikten. Steg 2 skildrar när unga nyttjas för att föra fram en specifik fråga som ungdomarna i själva verket saknar kunskap om och inte deltagit i att planera. Steg 3 är när vuxna utformar projekt där unga tycks ha en röst, men egentligen inte har någon påverkan på ämnet eller hur deras röster kommuniceras, exempelvis vid deltagande under en konferens eller i en panel. Samtliga av de tre första stegen är exempel på icke deltagande för unga. Det är först steg 4 som medför delaktighet. Steg 4 är när unga har blivit tilldelade en roll samt erhållit information om varför och hur de är involverade. Steg 5 sker när barn och unga kommer med förslag och idéer till ett projekt eller liknande som är designade av vuxna. Här tas ungas åsikter på allvar. I steg 6 har vuxna satt igång projektet och unga medverkar i planeringen och designen. Unga och vuxna delar här på beslutsfattandet. Steg 7 är när unga själva startar och leder ett projekt, här verkar vuxna endast som en stödjande roll. Slutligen har vi steg 8, där unga startar och leder projektet och sedan frivilligt väljer att samverka med vuxna vid beslutsfattande. Dessa vuxna är i regel dem med maktpositioner, till exempel kommunpolitiker (Karreskog, 2010, s. 10).

Många av fördelarna med ungas deltagande har bäring på demokratiaspekter. När barn och ungdomar deltar i beslutsfattande stärks deras förståelse samt engagemang för demokratin som process, dess värderingar och idéer. Graden av demokrati i ett samhälle kan mätas genom i vilken utsträckning dess medborgare aktivt deltar i samhällliga processer. Rätten att delta i beslutsprocesser är grundläggande för demokratin. Unga, liksom vuxna, är en del av samhället och bör erkännas som en grupp som kan ge värdefulla bidrag till samhället. På det sätt barnkonventionen i artikel 12 har innefattat rätten att delta i beslutsprocesser som rör barnet, indikeras att demokratiska värderingar är en av de viktigaste aspekterna av rättigheter som artikeln skyddar. Sambandet mellan begreppen demokrati och mänskliga rättigheter för både ungdomar och vuxna kan upprättas genom införandet av rätten till deltagande genom artikel 12. Demokrati, utveckling och respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är beroende av varandra och ömsesidigt förstärkande (Stern, 2006, s. 105).

Barnets rätt att delta i beslutsprocesserna kan anses gynna dennes utveckling på vägen mot självständighet och ansvar. Motsatsen till delaktighet är att inte få vara med och bli utesluten ur olika sammanhang. Faktorer som bidrar till att unga utesluts är om de upplever brist på vilja, meningsfullhet, förståelse, förtroende och påverkan. Känslan av uteslutning påverkar ungas delaktighet negativt. Ytterligare en orsak till ungas låga delaktighet i samhället är att de inte upplever sig tillföra något och att de ändå inte har möjlighet till faktisk påverkan i samhället. Att utesluta personer under en viss ålder baserat endast på traditionella antaganden om kapacitet och kompetens kan tyckas ologiskt, i sådana fall kan man på samma sätt hävda att okunniga vuxna inte bör tillåtas utöva inflytande. Med hänvisning till barn och ungas medborgarskap kan det istället vara lämpligt att låta dem delta i beslutsfattande och därmed bidra till både breddning och utveckling av demokratin. Att utesluta medborgare under en viss ålder beskrivs av Stern som problematiskt för själva demokratin då det kan undergräva legitimiteten hos begreppet på samma sätt som uteslutning baserat på kön, klass eller etnicitet minskar demokratins status och värde (Stern, 2006, s. 125-128).

3.1 Delaktighet i ungas vardag

En människas välbefinnande är högst beroende av hur väl fungerande dennes relationer till andra och närsamhället är. Välbefinnande refererar till en tillfredsställande sinnesstämning för enskilda individer eller gemensamma samfund och kan definieras som en positiv situation där personliga, relationsmässiga och kollektiva behov och önskningar är uppfyllda. Vidare kan välbefinnande definieras som något som betonar värdet av självbestämmande, delaktigheter, gemenskap, strukturella faktorer och social rättvisa. Tecken på välbefinnande bland ungdomar är självbestämmande, en känsla av kontroll och mening. Tecken på välbefinnande i en relation inkluderar respekt för olikheter, samarbete samt demokratiskt deltagande i beslutsprocesser. Kollektivt välmående kännetecknas av en rättvis fördelning av förhandlingsbefogenheter, resurser och skyldigheter i samhället. När dessa är uppfyllda vittnar det om att behoven hos individer och samhällen är uppfyllda och tillfredsställda (Evans & Prilleltensky, 2007, s. 682-683). Människor kan må dåligt trots tillgång till olika resurser medan andra kan må bra trots svåra förhållanden, dock ökar tillgången till vissa resurser människors möjligheter till välmående. Delaktighet är en sådan faktor som kan ses som en resurs för individen. Delaktighet bidrar till att individen mår bra, samtidigt som att må bra främjar delaktighet (Berglund, Andersson, Kihlsten, Tengland, Wemme, 2011, 2001, s. 108).

Vilken position man har i samhället påverkar vilka erfarenheter individen erhåller och dennes tillträde till den sociala arenan. Positionsskillnaderna grundas av en strukturell ojämlikhet som genererar att vissa privilegierade grupper gynnas medan andra missgynnas. Även mellan olika ungdomsgrupper råder skillnader gällande tillträde till olika arenor som möjliggör deras delaktighet och inflytande i samhället. Skillnaderna beror på att ungdomarna har olika resurser. Ungas delaktighet i samhället påverkar deras utveckling av att bli aktiva samhällsmedborgare, då deras deltagande och inflytande bidrar till utvecklandet av en moral som gör att de vågar ta ställning, uttrycka åsikter och agera. Vidare är delaktighet betydelsefullt för individens sociala samspel och välmående. För att unga ska känna sig delaktiga bör de få tillgång till miljöer som främjar sådana möjligheter redan tidigt i livet. De ungdomar som får chansen att påverka och delta i samhället är i regel från välbärgade familjer, medan de som egentligen har större behov av att känna tillhörighet och delaktighet i samhället utesluts. Vilka möjligheter ungdomar får till delaktighet och inflytande senare i livet styrs således av deras uppväxtvillkor, då lägre socioekonomisk status innebär sämre delaktighet och inflytande på olika arenor. Sådana skillnader kan försöka åtgärdas genom att de som besitter makt fördelar den jämt mellan samhällets medborgare. Unga har svårt att göra sin röst hörd då de saknar väsentlig kunskap för hur de ska gå tillväga, samtidigt som majoriteten av övriga samhällsmedborgare anser att deras röster inte är betydelsefulla. Övriga hinder för ungas delaktighet är att vuxna inte innehar kunskap om hur de ska kunna främja ungdomars delaktighet och att makthavare inte vill dela med sig av sin makt (Hormatipour, et al., 2010, s. 9-10). Tillgången till delaktighet och inflytande handlar till stor del om vilken tillgång till trygghet, självkänsla och olika förutsättningar för egenmakt som individen får med sig hemifrån. Följaktligen inverkar otrygga uppväxtmiljöer och anknytningar negativt på ungas möjligheter att kunna utöva makt över sina egna liv. Ungdomar vet i regel mycket mer om sina möjligheter och begränsningar än vad omgivningen förmodar, men om de inte erhåller tillräckligt med resurser kan de ändå inte fullt ut ansvara för sitt eget välmående och sin livskvalitet (Berglund, et al., 2001, s. 109).

Staten och kommuner har på olika sätt försökt utveckla möjligheter för att öka delaktigheten bland medborgarna, i synnerhet unga, men det har upplevts svårt att hitta fungerande metoder för detta ändamål. Ytterligare svårigheter med arbetet har berott på att insatta projekt i regel är kortsiktiga och saknar uppföljning, vilket innebär att medborgarnas inflytande inte har ökat och istället bidragit till att de förlorat tillit till tjänstemän och politiker på grund av ständigt avbrutna

dialoger dem emellan. Utvecklingsarbetet kan då istället resultera i än mindre delaktighet och större avstånd mellan samhällets tjänstemän, politiker och medborgare (Hormatipour, et al., 2010, s. 1). Unga ser inte en samhörighet mellan röstning och demokratiskt deltagande i den dagliga politiken, då de inte uppfattar röstning som en viktig del av deras liv. Dessa politiska aktiviteter saknar status och ignoreras till stor del av ungdomar under deras övergång till vuxenlivet. Föräldrar är ungas viktigaste källa till information om röstning och politiska frågor, sedan kommer media och efter det lärare och skolundervisning. Detta innebär möjligheter för skolor och medier att utgöra en mer framträdande roll i att utforma ungdomar till att vara mer engagerade medborgare. Forskning har visat att ett stort hinder för ungdomar att delta i demokratiska aktiviteter är bristen på förtroende för politiska ledare. Allmänt karakteriserar ungdomar politiker som lögnare och mycket opålitliga (Murray Print, 2007, s. 334-335).

3.2 Kommunens betydelse för ungas delaktighet och inflytande

Ungas möjligheter till delaktighet och inflytande måste förstås ur ett lokal- och regionalperspektiv, då det råder skillnader i förutsättningarna för ungdomskultur mellan storstäder, småstäder eller glesbygder. Tidigare forskning har visat att när unga upplever att de inte blir hörda erhåller de känslor av uteslutning, brist på delaktighet och möjlighet att påverka. Regeringens proposition 1998/1999:115 *På ungdomars villkor* bekräftar att unga har behov av verklig möjlighet till inflytande över närområdets samhällsutveckling samt de beslut som rör deras liv. Propositionen fastställer även att ungdomar ska kunna leva ett självständigt liv, att deras åsikter och engagemang bör ses som en resurs samt att deras önskemål och behov av inflytande och delaktighet ska mötas av samhället. Detta ställer krav på politiska system, institutioner och myndigheter att använda ungdomars kompetens som en möjlighet och inte hinder. I likhet med detta pekar resultatet i SOU 1991:12 på att politiker bör överlåta ansvaret över vissa beslut till en lokal nivå istället för nationell, då det bidrar till att fler ungdomar upplever sig delaktiga och att deras röster blir hörda. För att unga ska ha befogenhet att påverka i samhället fordras viss kunskap och färdigheter, vilket vuxna bör förse dem med då det är deras uppgift att stötta ungdomarna (Hormatipour, et al., 2010, s. 4).

Ett aktivt deltagande bland samhällets medborgare är betydande för utvecklingen inom en kommun. Regionen vi växer upp och lever i påverkar individens uppfattning om sig själv och sin omvärld. Regioner kan bli antingen stigmatiserade eller positivt laddade, då människor från en specifik plats antas ha vissa egenskaper. Förhållandet mellan olika föreställningar om "hur sådana områden och dess invånare brukar vara" och faktisk vetskap om medborgarnas kulturmönster samt villkor skapar stigmatiseringar. Konsekvenser av detta ses både i själva samhället och medborgarnas självuppfattningar. Ungas självkänsla och välmående kan påverkas negativt i stigmatiserade områden. I de regioner där maktskillnader mellan olika grupper är tydliga, blir grupper med mer makt samhällets måttstock som övriga grupper jämför sig med. Medelklassens föreställningar om vad som är normalt och naturligt för dagens ungdomar råder ofta som norm inom kommunen. Självbilden hos de unga som inte bor i större städer präglas av att deras faktiska liv inte uppfyller det rådande idealet om vad ett lyckat liv är, då ett ungdomsliv i centrum anses vara eftersträväsvärt enligt dagens samhällsideal (Svensson, 2006, s. 25-26).

Studier har visat att ungdomar anser sig ha ett visst samhällsintresse, men deras fokus varierar beroende på deras skilda bakgrunder. Klass och kön påverkar i stor utsträckning vad ungdomarna väljer att intressera sig för samt hur de ger uttryck åt och tolkar detta intresse. Dessa faktorer orsakar även skillnader mellan ungas förutsättningar och faktiska villkor i hemkommunen. Medborgarnas medvetenhet om sin lokala identitet varierar, de fäster varierande vikt vid den och använder identiteten på olika sätt vid olika tillfällen (Svensson,

2006, s. 142). Få unga säger sig ha ett engagemang för regional utveckling, men unga från arbetarklassen uppger i högre grad än övriga grupper ungdomar att de vill bo kvar i sin hemkommun. Därav investerar de mer tid och engagemang i rådande lokala och praktiska frågor. Hos medelklassungdomar råder ett intresse för mer globala frågor. Det förekommer även skillnader mellan olika samhällsgrupper gällande ungas delaktighet och inflytande, både beträffande den faktiska möjligheten och deras tro på den egna kapaciteten. Unga från lägre klasser verkar inte ha någon förhoppning om att kunna bli mer delaktiga i samhället än vad de redan är. Detta kan hänga samman med huruvida man känner sig önskad av makthavarna i kommunen. Svenssons (2006) studie har visat att nästan 70 procent av ungdomar med tydlig medelklassbakgrund har svarat ja på frågan om de tror att lokalpolitikerna vill att de ska stanna i sin kommun, medan motsvarande siffra bland unga med arbetarklassbakgrund var 30 procent. Det är en markant och viktig skillnad, då det i regel är ungdomarna från arbetarklass som uppger att de vill stanna i kommunen. Medelklassungdomarna uppger istället att de vill ge sig ut i världen och finna "någonting mer och bättre" (Svensson, 2006, s. 31-32). En slutsats som kan dras är att arbetsklassens ungdomar har mer begränsade förhoppningar än medelklassens, samtidigt som denna ungdomsgrupp mår mer om kommunen än andra grupper. Att unga vill olika saker kan förklaras med att de tillhör olika grupper vars uppfattning om vad som är viktigt skiljer sig åt (Svensson, 2006, s. 92).

En förklaring till varför makthavare inte rådfrågar unga om deras åsikter är uppfattningen att de ändå kommer att flytta, vilket kan ses som en konsekvens av olika normsystem inom samhällsklasser. Enligt rådande normer kommer de ungdomar "som är något att räkna med" att flytta från mindre kommuner, på grund av detta anser vuxna i sådana samhällen att unga inte behöver inkluderas i det lokala utvecklingsarbetet. I linje med dessa värderingar bör ungas ambitioner och självförverkligande uppfyllas någon annanstans än i en liten hemkommun. Trots att vuxna är medvetna om att ungdomarna behövs för att kommunen ska leva vidare, uppmuntrar de i enlighet med rådande normer unga att söka sig vidare. Utifrån detta försöker de lokala tjänstemännen och politikerna balansera mellan lokalsamhällets behov av att unga tar sig an välfärdssamhällets uppgifter och människors önskan om att förverkliga sig själva och göra det bästa möjliga av sina liv. Dessa rådande ideal är många gånger inte realistiska för vissa grupper av ungdomar, utifrån deras klassnormer, värderingar och faktiska möjligheter. Att vara regionalt förankrad, vilket dessa ungdomar ofta är, är ingenting som går ihop med det rådande idealet att vara en modern och globaliserad individualist. Modernitet och tradition ställs upp som varandras motsatser. Samhället förväntar sig att unga ska vilja leva utifrån denna "storstadsnorm". Med utgångspunkt i denna uppfattning tolkar ungdomar sitt liv och dess värde. Gängse normer påverkar likaså uppfattningen om vilka som kan och bör få komma till tals. Om vuxna förväntar sig att unga ska uttrycka ett eventuellt samhällsengagemang på ett visst sätt, men de visar det på ett annat, så framstår det för vuxna som att ungdomarna inte har något engagemang alls. De ungdomar som väljer att stanna i kommunen hade kunnat ses som en regional tillgång, men i stället betraktas deras kvarstannande inte som ett aktivt val utan som ett bevis på likgiltighet och bristande förmåga. Om dessa ungdomar behandlas som osynliga kommer deras intresse av att delta och påverka samhället inte heller utvecklas (Svensson, 2006, s. 33-34).

4. Teoretiska perspektiv

Nedan följer en presentation av uppsatsens teoretiska utgångspunkter.

4.1 KASAM – känsla av sammanhang

Delaktighet medför att individens självförtroende ökar, då intrycket av att ens åsikter och ståndpunkter samt känslan av att få tillföra något upplevs som värdefulla. Människor behöver känna sig viktiga i samhället, vilket delaktighet bidrar till. Detta ökar i sin tur den enskildes vilja att påverka och förändra. Vidare bidrar delaktighet till att individen erhåller en ökad känsla av sammanhang, det vill säga en känsla av att få vara med i ett meningsfullt sammanhang såväl ekonomiskt som socialt eller kulturellt (Berglund, et al., 2011, s. 103). En känsla av sammanhang skapas redan under barndomen och förstärks eller försvagas sedan under ungdomen. För att en ungdom ska må bra bör denne tillhöra ett sammanhang samt uppleva delaktighet i den givna kontexten, annars löper individen risk för utanförskap och utslagning (Jungerstam, Nyman-Kurkiala, Ström, Lindholm, 2007, s. 48).

KASAM är ett begrepp som utvecklades av Aaron Antonovsky på 1980-talet och står för just känsla av sammanhang. Begreppet består av tre delar; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Begriplighet avser människans upplevelser av hur påtagliga dennes inre och yttre stimuli är. Det vill säga att känslan av att det som sker i världen, både utanför och inom människan, är begripligt. Individen erhåller en hög känsla av begriplighet om det går att förutse de stimuli som den enskilde kommer att möta i framtiden. Andra komponenten i KASAM, hanterbarhet, utgör hur individen upplever sina resurser samt hur dessa står till förfogande för denne. De händelser som sker i omgivningen kräver vissa resurser som bör finnas till individens disposition, då dessa resurser kan hjälpa individen att möta olika krav. Förfogandet av resurserna kan stå likväl under den enskildes som under andras kontroll. Familj, vänner, läkare eller politiker är exempel på utomstående som kan utöva kontroll över resurserna. Om individen har en hög känsla av hanterbarhet är personen inte lika utsatt om olyckliga omständigheter inträffar. Den sista komponenten är meningsfullhet, vilket är starkt kopplat till vikten av delaktighet. Människor med starka känslor av sammanhang har även områden i sina liv som betyder mycket för dem och som de är engagerade i. En hög känsla av meningsfullhet ger livet en känslomässig innebörd, vilket medför att vissa problem och krav blir värda att lägga energi på. Antonovsky menar att alla tre komponenter inom KASAM är betydelsefulla, men att meningsfullhet är det allra viktigaste. Utan meningsfullhet blir varken hög begriplighet eller hanterbarhet långvarig. Detta förklaras med att människor som är engagerade, vilket de med hög meningsfullhet är, kan finna både förståelse och resurser. Det är svårt att uppnå de egenskaper som förknippas med begriplighet och hanterbarhet utan hög meningsfullhet (Bäckevik & Linnarsson, 2014, s. 17-18).

4.2 Empowerment

Processen att bli någon som kan utöva inflytande och kontroll över sin egen situation kallas många gånger för egenmakt. Egenmakt, inom forskning ofta kallat empowerment, är ett begrepp som är tillämpligt på den process genom vilken en grupp eller enskilda individer, ökar sina möjligheter att göra självständiga livsval och ändra status. Sådana grupper missgynnas ofta i förhållande till andra, där barn och unga kan ses som en sådan grupp (Stern, 2006, s. 129-130). Genom processen vinner således de maktlösa en ökad kontroll över omständigheterna i sina liv. Empowerment anses vara ett viktigt verktyg för att förverkliga rättigheter och uppnå jämställdhet genom att ändra befintliga ojämlika maktstrukturer (Stern, 2006, s. 131-133).

Begreppet förknippas med egenskaper som delaktighet, socialt stöd, makt, kontroll, självtillit, egenmakt, kompetens, medborgarskap och självstyre. En av huvudkomponenterna inom empowerment är individens kontroll över sitt eget liv, vilket här innebär känslan av att kunna bestämma över sin situation och sig själv. Vidare förknippas begreppet med att äga en inre styrka, deltagande och samarbete (Bäckevis & Linnarsson, 2014, s. 15). Syftet med empowerment är främst att främja människors kontroll över sitt liv och de omständigheter som påverkar deras livskvalitet - det vill säga att individer får mer egenmakt genom att erhålla kontroll över de faktorer som påverkar livet. En viktig del av begreppet empowerment är just delaktighet, då människor har rätt till att vara delaktiga (Mattson, 2011, s. 16).

Empowerment som medel handlar om att arbeta med enskilda individer eller grupper för att de ska uppnå denna ökade kontroll över sina liv och livsvillkor. En förutsättning för detta är att människan har en egen fri vilja och inte är helt determinerad av sin biologi eller miljön. Enligt teorin drivs människor av en längtan att utveckla sina potentialer och förverkliga sig själva. Detta bygger på att alla har potential att växa och utvecklas, men de kan behöva rätt stöd och möjligheter för att kunna genomföra de förändringar som fordras för att deras livsvillkor ska förbättras (Berglund et al., 2011, s. 40-42). Utgångspunkten är då att stärka och medvetandegöra dem för att kunna ändra på de faktorer som gör att de befinner sig i en dålig position i livet. Empowerment som metod värderar rätten till självbestämmande, vilket kan ses som en mänsklig rättighet. Vidare främjas social rättvisa då man med denna metod har möjlighet att fånga upp de människor som behöver hjälp för att kunna leva ett gott liv (Berglund et al., 2011, s. 43-44).

I enlighet med riktlinjerna för empowerment är det av yttersta vikt att en person, för att verkligen kunna delta i beslutsfattande, uppfattas som en självständig individ och inte i första hand som en del av ett kollektiv - till exempel familjen, en social klass, etnisk grupp, eller som någon egendom. Att låta barn och unga delta i beslutsprocesser och utöva inflytande betonar deras ställning som individer och hindrar dem från att i första hand bli sedda som objekt. Objektivisering innebär att inte se en person som en individ med värdighet och rättigheter och är ett första steg mot att legitimera och motivera kränkningar av mänskliga rättigheter. Om en person eller en grupp människor objektiviseras avhumaniseras dem och de är plötsligt mycket lättare att utnyttja och diskriminera. Objektivisering är det största hotet mot individens möjligheter att utöva sina rättigheter och ha kontroll över sitt eget öde (Stern, 2006, s. 173). Den traditionella synen på barn och ungdomar har varit att se dem som objekt i behov av skydd, inte som autonoma personer med rättigheter. En persons ålder bör inte vara avgörande för dennes autonomi, då självbestämmanderätt är en del av själva kärnan av att vara en människa och bör därav inte styras av yttre omständigheter. Unga är mer utsatta än vuxna och är i mer behov av skydd, därför är det ibland inte i deras bästa intresse att vara helt fristående. Detta beroende mellan barn, ungdom och vuxen bör dock inte ses som en anledning till att unga ska gå miste om respekt och valmöjligheter (Stern, 2006, s. 85).

4.3 Intersektionalitet, maktrelationer och normer i samhället

Teorier om intersektionalitet behandlar rådande maktrelationer och sociala strukturer i samhället. Utgångspunkten i intersektionalitet är att analysera personers identiteter, erfarenheter samt möjligheter utifrån dennes olika samhällsställningar som ålder, etnicitet, kön och klass. Syftet är att försöka upplösa gränser mellan olika sociala kategorier och synliggöra hur olika faktorer samverkar och orsakar ojämlikheter i samhället. Intersektionalitet är således ett perspektiv genom vilket man kan se på olika kategorier och maktstrukturer för att förstå förhållandet dem emellan. Begreppet kopplar makt och ojämlikhet till den enskildes

möjligheter inom samhällets strukturer och synliggör hur maktstrukturer avgör vilka möjligheter individens ges. Intersektionalitet kan användas för att klargöra hur olika strukturer påverkar ungas möjligheter till delaktighet i samhället, då perspektivet belyser hur olika maktstrukturer samspekar och påverkar varandra. Begreppen makt, demokrati samt delaktighet används här för att förklara vilka hinder respektive möjligheter unga har till delaktighet och inflytande. Den sociala ordningen i samhället, där människor placeras i specifika kategorier, bidrar till social splittring. Med kategori menas en grupp människor som förts samman på grund av någonting de har gemensamt. Samhällets maktstrukturer utgör de krafter som ligger bakom skapande av dessa kategorier och grupper. Maktstrukturerna ligger utanför individen på en övergripande och strukturell nivå, samtidigt som det är samhällets medborgare som upprätthåller dem genom sitt agerande och sina åsikter. (Hormatipour, et al., 2010, s. 10-11).

Rätten att delta i beslutsprocesser innebär en viss maktutövning. Makt är ett komplext begrepp som kan utövas på en mängd olika sätt och på olika nivåer: mellan staten och individen, mellan individer samt mellan olika grupper i samhället. Vuxnas makt över barn och ungdomar betraktas i regel som ett naturligt tillstånd och är en maktform som sällan angrips. Att barn och unga på många sätt är beroende av vuxna för underhåll och överlevnad är något som delvis motiverar deras underordnad i förhållande till vuxna. Föräldrars rätt att bestämma över sina barn har aldrig riktigt problematiseras utifrån barns rättigheter, fram till antagandet av Barnkonventionen. Införandet av deltagande som en rättighet för barnet kan anses stå i konflikt med traditionella åsikter om vad barn bör och inte bör tillåtas göra. Intersektionalitet som begrepp kan främja barns rättigheter genom att utmana hierarkin mellan vuxna och barn ytterligare, då det förespråkar ändringar i själva beslutsprocessen och inte bara av resultatet (Stern, 2006, s. 151-152). Makt verkar inom alla samhällliga strukturer. I ett demokratiskt samhälle är delaktighet och inflytande beroende av makt, då den som är delaktig även har makt att påverka samhällets utveckling (Hormatipour et al., 2010, s. 9). En slutsats som kan dras är att makten i ”vuxen-barn och ungdom”-relationer är omtvistad, då unga inte ses som människor med tillräcklig kompetens och förmåga att delta i viktiga beslut.

Rådande maktförhållanden återspeglas i samhällets normer. I dagens samhälle existerar ungdomsidealet att man ska vara självständig och oberoende, men i praktiken tar sig idealet olika uttryck. Samtidigt som unga i regel beskriver sig som självständiga individer med fri vilja, så skildras valmöjligheterna som självklara och som det ”normala” – vilket tyder på att de fattar sina beslut utifrån rådande samhällliga normer (Svensson, 2006, s. 148). Genom normer ställs det som allmänt uppfattas som det normala mot det avvikande, vilket lämnar lite utrymme för större individualitet. Samhällliga normer stärker rådande hierarkiska maktordningar, då grupper med makt styr vad som är önskvärt beteende eller ej. Medborgarna i en kommun styrs av traditionellt rådande uppfattningar och värderingar, vilket även bestämmer vilka som ska få möjlighet till delaktighet och hur. Detta sker ofta omedvetet genom allmänna uppfattningar och förväntningar avseende hur man kan delta och vem som uppmuntras. Ungas delaktighet och vilja till engagemang uppfattas inte alltid av vuxna, då deras föreställningar om hur inflytande ska ta sig uttryck skiljer sig åt. Sålunda kan vuxna förbise ungas visade intresse och samhällsengagemang, vilket resulterar i att ungdomarna inte känner sig hörda (Svensson, 2006, s. 162).

4.4 Socialt kapital

Pierre Bourdieus teorier används ofta för att förklara hur ojämlikhet reproduceras i samhället, då maktskillnader är inbyggda i vardagliga interaktioner. Exempelvis upprätthålls klasskillnader genom att den framträdande eliten i ett samhälle framstår som självklar och naturlig, medan övriga klasser avviker från denna norm (Bourdieu, refererad i Svensson, 2006,

s. 45). Bourdieu talar om hur samhället består av hierarkier och slutna maktstrukturer. Han identifierar fyra former av kapital; ekonomiskt, kulturellt, symboliskt och socialt kapital (Bourdieu, refererad i Giddens, 2007, s. 278). En väsentlig anledning till att människor väljer att delta i olika organisationer eller andra sammanhang, är att få förbindelser och genom dem kunna öka sitt inflytande i samhället. Bourdieu kallar de fördelar människan får av medlemskap för socialt kapital. Kapitalet utgörs av social kunskap samt de kontakter som gör det lättare att uppnå individuella mål och utöva inflytande över sin omgivning. Begreppet socialt kapital inkluderar en känsla av ömsesidig tillit och förpliktelse, sociala nätverk, förståelse för rådande samhälleliga normer samt andra sociala resurser som påverkar den enskildes beteende. Människor innehar olika sociala kapital, dessa skillnader markerar andra och större sociala orättvisor (Giddens, 2007, s. 515). De förhållanden som unga växer upp under formar deras beteenden, uppfattningar och livsval. Olika uppväxt- och livsvillkor genererar skilda erfarenheter och tillgångar i livet, utifrån detta påverkas barn och ungdomar i hög grad av sitt sociala kapital (Svensson, 2006, s. 38). Socialt kapital kan förklara medborgerliga skillnader angående exempelvis livskvalité, folkhälsa och ekonomiska förhållanden (Svensson, 2016, s. 27).

För att medborgare aktivt ska vilja engagera sig i samhällsutvecklingen krävs socialt kapital. Föreningar, organisationer och andra liknande sammanhang kan generera socialt kapital och sociala nätverk, då individen erhåller olika resurser för att påverka det som rör dem i samhället. En samhällelig delaktighet ger individen en mer omfattande känsla av sammanhang samt kontroll och inflytande över sitt liv (Carlson, 2007, s. 5). Sociala nätverk är av betydelse för den enskildes välmående. De utgör en skyddsfaktor som stärker dennes självkänsla samt psykiska och fysiska hälsa, då de skyddar mot riskfaktorer som exempelvis sjukdom eller fattigdom. Nätverken utgörs till stor del av familj och vänner, men även av de sociala sammanhang, grupper, föreningar och organisationer individen deltar i. Socialt kapital definieras som deltagande i dessa sociala nätverk och anses vara en tillgång för både samhället och den enskilde. Socialt kapital skapas genom människors aktiva deltagande och är av betydelse i en fungerande demokrati. Samhället grundas på demokrati och att mänskliga rättigheter ska respekteras, vilket bland annat innefattar att alla människor ska kunna påverka sin egen vardag. En ständig dialog måste föras mellan beslutsfattare och medborgare. För att denna dialog ska fungera krävs en viss social gemenskap och acceptans av samhällets normer (Lassinantti & Eriksson, 2010, s. 6-7). Demokratin i ett samhälle frodas när det sociala kapitalet är starkt, då människor erhåller känslor av delaktighet genom kapitalet (Giddens, 2007, s. 516). Individens möjligheter till delaktighet och inflytande i samhället påverkas av dennes sociala kapital, samtidigt som det sociala kapitalet kan ses som de fördelar man erhåller av just delaktighet i olika sociala strukturer. Delaktighet och socialt kapital går därav, i mångt och mycket, hand i hand. Vidare kan socialt kapital liknas vid gemensamma normer och nätverk som medför att människor samarbetar och får förtroende för varandra, vilket i sin tur skapar förutsättningar för utveckling i samhället (Svensson, 2006, s. 27).

4.5 Ålder som ojämlikhet

Ungdomen är en tid där människor genomgår en integrationsprocess i det system av sociala relationer som utgör det sociala rummet. Aspekter av övergången från ungdom till vuxen som är relaterade till arbete, familj och hem förmår individer att integreras i det sociala livet och väcker deras intresse för hur samhället och politik fungerar. De traditionella förklaringarna om ungas deltagandemönster är nära sammankopplade med antagandet av roller i och med integrationen i det sociala rummet som kommer med ålder; individer tar på sig vuxna roller, erhåller medborgerliga kunskaper och erfarenheter som gör dem mer intresserade av allmänna

frågor och av att utveckla den kompetens som krävs för att delta. Emellertid har vägen till vuxenlivet genomgått signifikanta förändringar som kan påverka hur unga vuxna integreras i det sociala och det offentliga rummet. Under senare årtionden har sociologin om ungdomar betonat ökad flexibilitet och mindre standardisering i unga människors utvecklande. Detta har främjat tilltagandet av osäkerhet och sårbarhet, vilket gör det svårt för ungdomar att uppnå en fast plats att kollektivt bygga sin sociala ställning och sin identitet. Förlängningen av dessa förändringar är att ungdomstiden blivit längre, då unga skapar sin sociala och politiska identitet i ett sammanhang med ökad osäkerhet och färre kollektiva referenspunkter (Soler-i-Martí & Ferrer-Fons, 2015, s. 94-95).

Gränserna mellan ålderskategorier och innebörden av att vara barn, ungdom och vuxen har till viss del suddats ut. Åldersgrupper i dagens moderna samhälle är inte lika tydligt åtskilda som i traditionella samhällen, där medborgare hade mer distinkta roller. Trots detta kan ålderskillnader fortfarande urskiljas genom kulturella definitioner, sociala förväntningar, roller och identiteter i samband med de olika grupperna (Bradley, 2016, s. 198). Genom historien har ålder setts som olika faser av livscykeln som alla måste genomgå, men idag är människor mycket mer medvetna om hur vissa åldersgruppers öden är tydligt kopplade till sociala bestämmelser och normer. Det är även viktigt att ta i beaktande att alla inom en viss åldersgrupp inte befinner sig i en gemensam situation, då faktorer som individens klass, kön och etniciteter påverkar dennes ställning i samhället (Bradley, 2016, s. 34).

Människan är benägen att fästa mycket vikt vid sin ålder. I samhället finns en naturlig åldersgräns avseende medborgarnas möjlighet till inflytande; en myndighetsålder vid 18 år. Oavsett ålder ska dock människor kunna vara delaktiga i olika samhällliga processer. Barn och unga under 18 år kan ej delta i samhällets valdemokrati, men i övrigt ska de ha rätten att delta och utöva inflytande (Lassinantti & Eriksson, 2010, s. 7). Trots detta är många aktiviteter strängt åldersbegränsade, då sociala regler och normer talar om för oss vad som är lämpligt eller ej i en given situation. Barn och unga möter både rättsliga och sociala hinder för vissa handlingar och deltagande, vilket ofta förklaras med att de är "för unga" (Bradley, 2016, s. 219). Ålder kan ses som en dimension av ojämlikhet, då skilda åldersgrupper inte erhåller samma makt och status. I samhället finns det en ålderselit som består av medelåldersgrupper, medan unga och gamla är relativt maktlösa. Denna samhällliga ojämlikhet utmärks av att gamla och unga ofrivilligt ofta är beroende av de mittersta grupperingarna (Bradley, 2016, s. 193).

5. Metod

I arbetets inledningsfas ägde ett möte rum med uppdragsgivare Moa Lygren från landstinget, som arbetar med utvärdering i SAM-projektet. Vid denna träff presenterade representanten från landstinget ett förslag om att utreda ungas möjlighet till delaktighet och inflytande. Utifrån detta arbetades uppsatsens syfte och frågeställning fram, samt dess tillvägagångssätt och metod. Utredningens empiri avser tolka människors handlingar och åsikter, därav ligger ett hermeneutiskt perspektiv till grund för arbetet. Hermeneutik kan liknas vid läran av förståelse, vilket kan appliceras på denna uppsats där meningen är att skapa förståelse för ungas upplevelser och möjligheter till delaktighet och inflytande (Bryman, 2011, s. 32). Kvalitativ forskning har sina rötter inom hermeneutiken. Med utgångspunkt i detta bygger uppsatsen på en kvalitativ forskningsstrategi, som syftar till att fördjupa förståelsen för människors erfarenheter och uppfattningar. Då uppsatsen är en kvalitativ studie innefattar den en inte alltför stor mängd respondenter, men i gengäld undersöker den ämnet desto djupare. Den kvalitativa forskningsintervjun strävar efter att förstå världen ur respondenternas egna perspektiv. Strukturen av den kvalitativa forskningsintervjun är ungefär som ett vardagligt samtal, men intervjun är professionell i den bemärkelsen att ämnet presenteras av forskaren som även styr situationen genom att ställa frågorna och kontrollerar ämnet (Kvale & Brinkman, 2014, s. 41). Då syftet i utredningen är att ta reda på hur unga upplever sina möjligheter till delaktighet och inflytande i samhället, tycks den kvalitativa forskningsintervjun vara lämplig som val av metod.

Utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar valde jag vidare att använda mig av semistrukturerade djupintervjuer, både enskilda med vuxna som på olika sätt arbetar med ungas delaktighet och inflytande, samt med fokusgrupper bestående av ungdomar. En semistrukturerad intervju kännetecknas av en flexibel intervjuprocess som inleds med öppna frågor som successivt smalnas av och blir allt mer ingående. Genom att börja med mer generella frågor blir respondenterna i regel mer bekväma och öppna, då de upplever en högre grad av säkerhet under samtalet och således skapas en mer naturlig dialog. En semistrukturerad intervjuguide utgår från specificerade frågor, men de lämnar utrymme för varierande svar, kan anpassas och utvecklas till följdfrågor utifrån varje enskild respondent. Därigenom erhålls varierande svar och ingen av intervjuerna blir identiska (Bryman, 2011, s. 415). Avsikten med att intervjua respondenter som på skilda sätt arbetar med ungdomar och deras delaktighet, var att erhålla fler perspektiv på ämnet och kunna jämföra dessa med ungdomarnas egna åsikter. Valet föll på semistrukturerade djupintervjuer, så att ungas delaktighet och inflytande kunde diskuteras på djupet med olika parter under fria former, men inom ramarna för uppsatsens syfte.

Det främsta syftet med fokusgruppsintervjuer är att få fram en bred variation av åsikter om det aktuella ämnet. Jag har vid dessa intervjuer agerat moderator, det vill säga att jag introducerat ämnet och kontrollerat att respondenterna tillsammans fört en diskussion. Vidare är moderatorns uppgift att generera en stämning som möjliggör för deltagarna att formulera personliga tankar. Målet vid fokusgrupper är inte att respondenterna nödvändigtvis ska nå samförstånd, utan att deras olika uppfattningar om ämnet ska föras fram (Kvale & Brinkman, 2014, s. 191). Beslutet att genomföra intervjuer med fokusgrupper grundar sig på ett flertal skäl. Dels ville jag få intervjua så många ungdomar som möjligt inom arbetets tidsram, fokusgrupper blev en metod som möjliggjorde diskussion med åtskilliga unga vid samma tillfälle och samtidigt få in fler perspektiv på samma frågor. Vidare kan respondenterna tillsammans på ett relativt fritt sätt samtala om ett förutbestämt ämne, vilket kan leda till att diskussionen förs in på sådant som intervjufrågorna inte alltid berör. Relevant information, som inte går att förutse, kan på detta sätt erhållas. Deltagarna kan även själva få ökad förståelse för andra perspektiv genom att lyssna på varandra, vilket skulle kunna leda till ytterligare slutsatser som ej varit väntade. Slutligen valde jag att genomföra fokusgrupper med ungdomar för att skapa en bekväm och trygg miljö där de inte känner sig utfrågade utan snarare upplever det som ett gruppsamtal

där de själva styr samtalet, då det skulle kunna generera en bättre diskussion (Bryman, 2011, s. 448-449).

Tidigare forskning så som avhandlingar, forskningsrapporter och artiklar ligger till grund för uppsatsen, i syfte att underlätta tolkandet och analyseringen av den insamlade empirin. Per-review artiklar har hittats genom Luleå Tekniska Universitet biblioteksdatas. Artiklarna har sökts upp utifrån sökorden; ungas delaktighet, demokrati samt inflytande. Vidare används ett induktivt angreppssätt på uppsatsens teori, det vill säga att teorierna har valts utifrån det resultat som framkommit. Följaktligen utgår arbetet från verkligheten, ur vilken generaliserbara slutsatser har dragits för att sedan stödjas av olika teoretiska perspektiv (Bryman, 2011, s. 28).

5.1 Tillvägagångssätt, intervjuguide och urval

Utifrån utredningens syfte kontaktades Haparandas kulturchef samt kommunens ungdomssamordnare skriftligt via e-post, vars kontaktuppgifter erhöles av Moa Lygren. Dessa blev aktuella som respondenter då deras åtaganden till stor del utgörs av att främja ungas delaktighet och inflytande. I de e-postmeddelanden som skickades ut informerades om arbetets bakgrund, utgångspunkt, syfte samt mitt ärende; att få genomföra intervjuer med dem angående deras arbete samt uppfattningar om ungas delaktighet och inflytande i samhället. Respondenterna var ytterst tillmötesgående och intervjutillfällen bokades in. Första intervjun skedde med ungdomssamordnaren, utifrån en framtagen intervjuguide (*Bilaga 2*). Vid intervjutillfället vidarebefordrade respondenten kontaktuppgifter till en ungdom som är aktiv inom Haparandas ungdomsråd. En telefonkontakt utvecklades sedan mellan mig och personen där denne mottog samma information som tidigare respondenter. Denna kontaktperson tog sig an uppgiften att samla fokusgrupper åt mig; två grupper med unga som inte är med i ungdomsrådet respektive två grupper med medlemmar från ungdomsrådet. Syftet med de olika grupperna var att erhålla olika perspektiv på ungas delaktighet och inflytande. Den andra intervjun som genomfördes var med kulturchefen (*Bilaga 3*). Genom intervjuerna med ungdomssamordnaren och kulturchefen mottog jag information om att chefen över ungdomens hus är engagerad inom området ungas delaktighet, likaså en riksdagsledamot från Haparanda. Jag letade upp kontaktuppgifter till dem och tog sedan kontakt med dem skriftligt via e-post. Ett möte bokades in med chefen för ungdomens hus och en intervju genomfördes (*Bilaga 4*). Riksdagsledamoten ställde gärna upp på en intervju, men hade ingen möjlighet att träffas då respondenten befann sig i Stockholm under vardagarna genom sitt arbete i riksdagen. Denna intervju skedde på grund av detta genom telefon (*Bilaga 5*). Samtliga vuxna respondenter har valts ut och kontaktas med hänsyn till deras engagemang och arbete avseende ungas möjligheter till delaktighet och inflytande. Intervjuerna har skett på deras respektive arbetsplats, förutom telefonintervjun med riksdagsledamoten. Dessa intervjuer ska tillsammans verka som bakgrundsinformation om Haparanda kommun och i jämförande syfte avseende fokusgruppernas uttalanden, då skillnaderna mellan ungdomarnas och de vuxna respondenternas svar kan komma att visa på intressanta resultat.

Alla fokusgruppintervjuer ägde rum under samma dag och skedde i en lokal på ungdomens hus. Dagen innan de planerade intervjutillfällena fick jag veta av kontaktpersonen att en fokusgrupp skulle falla bort på grund av deras skolschema. Vidare var det bestämt att fem ungdomar skulle ingå i varje fokusgrupp och de skulle vara mellan åldrarna 15-20 år. Vid intervjutillfällena föll ytterligare några respondenter bort på grund av sjukdom eller skola. Vidare kunde två stycken inte närvara på grund av att de inte hunnit fylla 15 år. Första fokusgruppen utgjordes av fyra ungdomar som inte är med i ungdomsrådet. Två av dem är 17 år gamla, medan de andra är 15 respektive 19 år. I andra fokusgruppen ingick fyra respondenter från ungdomsrådet, två av dem

är 16 år gamla och resterande 17 år. Tredje fokusgruppen bestod av tre respondenter från ungdomsrådet, där den ena är 17 år och de övriga 19 år gamla.

Samtliga intervjuer varade mellan 50-90 minuter, beroende på hur utförliga svar som tillhandahölls. Separata intervjuguider (se bilagor) hade tagits fram till varje typ av respondent, det vill säga en egen till varje person som arbetar med ungas delaktighet, en till unga som inte är med i ungdomsrådet (*Bilaga 6*) samt en intervjuguide till medlemmar vid ungdomsrådet (*Bilaga 7*). En intervjuguide kan liknas vid ett manus som strukturerar upp intervjuförloppet och följs under mötet. En så kallad tratteknik har använts då, som tidigare nämnt, intervjuerna inleddes med allmänna frågor om ämnet för att sedan smalnas av och blir allt mer ingående. En intervjufråga kan enligt Kvale & Brinkman (2014) bedömas både tematiskt och dynamiskt, då en bra fråga bör bidra tematiskt till kunskapsproduktionen och dynamiskt till att skapa goda interaktioner mellan de olika parterna vid intervjun. Med tematisk bedömning menas att intervjufrågan ska vara relevant i förhållande till forskningsämnet samt ligga till grund för arbetets analys. Den dynamiska bedömningen å andra sidan syftar till bra växelverkan mellan respondent och intervjuare, så att den intervjuade vill tala om sina erfarenheter och åsikter (Kvale & Brinkman, 2014, s. 173). För att hitta en balans mellan tematiska och dynamiska intervjufrågor bygger intervjuguiderna på utredningens uppsatta frågeställningar och syfte. Vidar har jag, i egenskap av intervjuare, hela tiden varit uppmärksam på signaler i form av miner eller kroppsspråk, så att ingen respondent ska känna sig obekvämt i situationen.

Respondenterna har valts ut genom så kallat snöbollsurval, då urvalet har skett genom att jag initialt fått kontakt med några intervjupersoner som är relevanta utifrån utredningens syfte och sedan använt mig av dessa för att få kontakt med ytterligare respondenter (Bryman, 2011, s. 196). Alla respondenter har, antingen via mejl eller vid intervjutillfälle, erhållit ett informationsbrev som innehåller information om utredningen och kontaktuppgifter till mig, om eventuella frågor skulle uppstå under processens gång (*Bilaga 1*). Syftet med informationsbrevet var att de medverkande skulle få inblick i vad utredningen behandlar, för att kunna ta ställning till sin medverkan. Samtliga intervjufrågor behandlades under alla intervjutillfällen, men inte i exakt den ordning de står skrivna i respektive intervjuguide, då vissa frågor ledde till att andra behandlades samtidigt eller mynnade ut i diskussioner kring olika ämnen. Samtliga enskilda respondenter eller fokusgrupper besvarade majoriteten av frågorna utan att jag behövde delta i samtalet eller leda in dem på specifika ämnen, vilket bedöms vara positivt då det minskade min påverkan på diskussionen och dess riktning. En målsättning vid varje genomförd intervju var att ge respondenterna utrymme att förutsättningslöst förklara sina egna uppfattningar.

5.2 Bearbetning av materialet

Samtliga intervjuer har, med intervjupersonernas samtycke, spelats in för att sedan transkriberas och därefter raderas. Transkriberingarna genomfördes så snart som möjligt efter respektive intervju, så att respondenternas svar och resonemang skulle vara färskt i minnet. Transformeringsfrån ljud till text har varit ordagrann, förutom att uttryck som "eh" och dylikt uteslutits då de ej är relevanta eller påverkar utredningens resultat.

När samtliga intervjuer var färdigtranskriberade, kodades allt textmaterial utifrån dess innehåll, detta för att kunna göra ett stort empiriskt material mer överskådligt. Metoden har nyttjats för att kunna urskilja genomgående mönster samt vilket resultat som är betydelsefullt utifrån utredningens syfte, så att relevant underlag som behandlar samma sak framförs tillsammans (Bryman, 2011, s. 514). Inledningsvis lästes samtligt utskrivna text från intervjuerna igenom, sedan knöts olika nyckelord till textstycken för att underlätta identifieringen av dess innehåll

(Kvale & Brinkman, 2014, s. 241). Kodningen har skett med hjälp av ord eller korta meningar som symboliserar innebörden i texten; barnkonventionen, varför viktigt, Haparanda, vuxnas åsikter, ungas åsikter. Text med samma kodning sorterades tillsammans i olika dokument. Utifrån detta sammanställdes materialet i väsentliga teman, utifrån vilka resultatanalysen sedan presenteras: Betydelsen av delaktighet och inflytande, Delaktighet i Haparanda kommun, Vuxnas syn på ungas delaktighet, Ungas syn på sin delaktighet. Resultatanalysen består således av det sammanställda resultatet samt analytiska resonemang utifrån det insamlade materialet kopplat till bakgrund och teori. Allt intervjumaterial har inte redovisats, utan kodningen har använts för att sortera ut det material som ansetts vara relevant utifrån utredningens syfte och frågeställningar.

5.3 Etiska överväganden

Av etiska skäl har samtliga respondenter förblivit anonyma och benämns endast som respondent, vid sin yrkestitel eller ungdom som är medlem respektive icke medlem i Haparandas ungdomsråd. Arbetet har utgått utifrån de fyra huvudkrav som bör följas vid forskning. *Informationskravet* innebär att forskaren informerar individen om deltagandets villkor, uppgift och syfte. I denna utredning tillgodosågs detta krav genom att samtliga respondenter erhållit ett informationsbrev om arbetets syfte, sin anonymitet, att deltagandet var frivilligt samt att de när som helst hade möjlighet att avbryta sin medverkan. I enlighet med *samtyckeskravet* skall den enskilde samtycka till sin medverkan, samt kunna besluta om hur länge och under vilka villkor deltagandet skall ske. Samtliga respondenter samtyckte till sin medverkan vid intervjutillfällena. *Konfidentialitetskravet* hänger samman med sekretess och offentlighet. Andemeningen i detta är att alla personuppgifter skall förvaras utan att någon obehörig skall kunna ta del av informationen. I detta fall är samtliga respondenter helt anonyma, förutom deras yrke eller fokusgrupp-tillhörighet. Bland ungdomarna antecknades deras ålder på grund av den åldersavgränsning som gjorts i uppsatsen. I övrigt registrerades inte några personuppgifter, som namn eller kön. Då yrkesuppgifterna är väldigt specifika kan man ta reda på vilka uppsatsens vuxna respondenter är, men i resultatanalysen framgår inte vem av dem som sagt vad, då samtliga respondenter benämns med siffra eller bokstav. De fyra respondenterna som på olika sätt arbetar med ungas delaktighet benämns i resultatanalysen för respondent A-D, detta då deras yrkestitlar är väldigt specifika. Ungdomarna från de tre olika fokusgruppsintervjuerna kallas för respondent 1-11, där respondent 1-4 är unga som inte är medlemmar i ungdomsrådet till skillnad från respondent 5-11. Vidare vet de respondenter som deltagit i fokusgrupperna vilka de andra deltagande är och det finns ingen garanti för att gruppens respondenter inte sprider vidare vad som sagts av andra, vilket respondenterna informerades om vid intervjutillfällena. Arbetets insamlade uppgifter får endast användas i forskningsändamål, enligt *nyttjandekravet*. Detta krav uppnåddes genom att materialet endast använts som resultat i denna utredning, vilket respondenterna informerades om inledningsvis (Vetenskapsrådet, s. 7-10).

5.4 Metoddiskussion - reliabilitet och validitet

Tillförlitlighet innebär prövning av ett material för att se om det är korrekt och pålitligt. Ett begrepp som anger tillförlitlighet är reliabilitet, då en låg reliabilitet betyder att arbetet rymmer osäkra resultat. För god reliabilitet ska olika människor kunna bruka samma metodologiska tillvägagångssätt på samma material och få liktydiga resultat, då datamaterialet är relevant och pålitligt. Att beskriva arbetets tillförlitlighet utifrån begreppet reliabilitet, som innebär i vilken utsträckning ett arbete kan replikeras, kan många gånger vara svårt att uppfylla med kvalitativ

metod, då den sociala miljö och de mänskliga uppfattningar som används i empirin inte går att "frysa" (Bryman, 2011, s. 352). För att kunna ta ställning till utredningens reliabilitet bör man ha i åtanke att olika intervjuare kommer fram till olika svar, det vill säga att samma material kan tolkas på varierande sätt. Vidare kan respondenterna välja att framställa sig själva på olika sätt och ge varierande svar till olika intervjuare (Kvale & Brinkman, 2014, s. 274). Begreppet validitet åsyftar värdet och betydelsen hos det insamlade datamaterialet, då ett arbete med hög validitet innebär att studien har mätt och analyserat det den hade för avsikt att mäta (Burell & Kylén, 2003, s. 192-195). Valideringen är ingen slutgiltig verifiering, utan är snarare inbyggd i hela forskningsprocessen då en ständig kontroll av arbetets trovärdighet och tillförlighet ska göras (Kvale & Brinkman, 2014, s. 299).

Ett sätt att mäta tillförlighet är att utgå från fyra kriterier; trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera. För att resultatet ska vara trovärdigt ska arbetet ha utförts enligt uppsatta forskningsregler, vidare ska arbetets respondenter kunna bekräfta att deras redogörelser tolkats på ett korrekt sätt. För att garantera utredningens trovärdighet säkerställdes under samtliga intervjuer att respondenternas yttranden uppfattats rätt, genom att olika följdfrågor ställdes för att förtydliga vissa svar och ett flertal gånger sammanfattades diskussionen för att säkra att de tolkats korrekt. Med överförbarhet menas precis som det låter; att resultatet ska vara överförbart till en annan kontext. Då uppsatsens resultat tillsammans ger en väl överensstämmande bild kan respondenterna antas stå för allmänna åsikter avseende ungas möjligheter till delaktighet och inflytande, på så sätt innehar arbetet god reliabilitet och är överförbart till en annan miljö än just ungdomar i Haparanda kommun. Utifrån kopplingar mellan utredningens bakgrund och teorier samt resultatet förstärks antagandet att andra unga hade kunnat känna igen sig i respondenternas svar, då resultatet överensstämmer med den tidigare forskningen samt teorierna. Vidare måste ställning tas till huruvida arbetet är pålitligt. Vid samtliga intervjuer, både enskilda och med fokusgrupper, strävade jag efter att inte på något sätt avslöja mina personliga åsikter om ämnet, dels för att visa att det inte finns några svar som är rätt eller fel, men främst i syfte att inte omedvetet påverka utredningens pålitlighet. Det är av yttersta vikt att resultatet speglar respondenterna egna upplevelser, så att uppsatsen mäter och analyserar det den har för avsikt att mäta – med andra ord att arbetet har god validitet. Kriteriet "möjlighet att styrka och konfirmera" innebär just att det i arbetet ska vara uppenbart att forskaren inte avsiktligt låtit personliga uppfattningar eller teorier påverka utförandet och det slutliga resultatet (Bryman, 2011, s. 354-355).

Då utredningen huvudsakligen bygger på genomförda intervjuer måste ställning tas till deras reliabilitet. Det finns alltid en problematik kring tillförligheten i intervjuer, då vissa frågor kan upplevas känsliga och individen av den anledningen inte vill svara tillräckligt utförligt eller vara helt uppriktig. En slutsats kan dock dras att arbetet och de genomförda intervjuerna har hög tillförlighet, då samtliga respondenter under flera punkter bekräftar varandras upplevelser och utsagor. Jag har under arbetets gång hela tiden reflekterat över utredningens syfte, vilket har bidragit till att säkerställa dess validitet. Då uppsatsen, från inledning till slutsatser, fokuserar på vad den hade för avsikt att mäta, drar jag slutsatsen att en hög validitet påvisas.

Utifrån utredningens syfte och frågeställningar bedömer jag att en kvalitativ ansats har varit rätt val av metod. Genom de olika intervjuerna har respondenternas åsikter och värderingar fångats, samtidigt som en fördjupad diskussion om ämnet utförts. Kvalitativ forskning handlar snarare om djup än bredd, då den i normalfallet inbegriper en mindre grupp människor som har någonting gemensamt. Kvantitativ forskning däremot bidrar med bredd snarare än djup. Följaktligen hade arbetet kunnat kompletteras med kvantitativt material i form av statistik över exempelvis; hur många unga som vill vara delaktiga i samhället, hur många som faktiskt är delaktiga, vilka faktorer som bidrar till att ungdomar känner sig delaktiga respektive icke delaktiga, i vilka sammanhang unga har inflytande och så vidare. Min ursprungliga plan inför

utredningens metod var att komplettera intervjuer med sådan statistik. När inte jag kunde hitta något sådant material över Haparanda kommun valde jag dock att utesluta detta, för att kunna behålla en tydlig avgränsning avseende vilket samhälle utredningen fokuserat på. Kvantitativt material hade således bidragit till att påvisa tillförlitligheten i utredningen, då till exempel enkätsvar hade gett tydliga siffror över hur unga upplever sina möjligheter till delaktighet och inflytande.

6. Resultatanalys

Under arbetets gång har resonemang utifrån det insamlade materialet utvecklats. Nedan följer en presentation av dessa i relation till uppsatsens resultat. Resultatet utgör en sammanställning av samtliga genomförda intervjuer, där respondenternas ståndpunkter är uttryckta. Ett antal olika citat skildras i resultatåtergivelsen, i syfte att framföra de intervjuades egna åsikter samt möjliggöra för läsaren att skapa en egen bild av materialet. De fyra respondenterna som på olika sätt arbetar med ungas delaktighet kommer nedan att benämnas för respondent A-D, detta utifrån etiska anonymitetsaspekter då deras yrkestitlar är väldigt specifika och det inte är väsentligt för utredningens resultat vem av de vuxna som sagt vad. Ungdomarna från de tre olika fokusgruppsintervjuerna kallas för respondent 1-11, där respondent 1-4 är unga som inte är medlemmar i ungdomsrådet till skillnad från respondent 5-11. Första fokusgruppen utgjordes av de fyra ungdomar som inte är med i ungdomsrådet. Två av dem är 17 år gamla, medan de andra är 15 respektive 19 år. I andra fokusgruppen ingick fyra respondenter från ungdomsrådet, två av dem är 16 år gamla och resterande 17 år. Tredje fokusgruppen bestod av tre respondenter från ungdomsrådet, där den ena är 17 år och de övriga 19 år gamla. Det övergripande syftet med ungdomsrådet är att unga ska få ett verktyg för att kunna påverka och göra det bättre för ungdomar i Haparanda kommun. Rådet vill öka ungas inflytande och utgör en social arena där unga kan mötas och diskutera.

I Haparanda ligger ungdomens hus; en omgjord gammal tågstation som kallas för just Station och verkar som en central fritidsgård. Chefen över ungdomens hus berättar att Station har funnits sedan år 1999 och att åldersgränsen tidigare varit från årskurs 7 till 25 år, men att de så nyligt som i december år 2015 ändrade maxgränsen till 19 år. Respondenten berättar att ungdomarna i regel ändå brukar falla bort vid 16-18 års ålder, då det är högstadieläver samt unga i början av gymnasiet som är mest på Station. Verksamheten har utvecklats från att bara vara några timanställda och ha öppet fyra kvällar i veckan, till flera heltidsanställda och öppet sex kvällar. För ungefär ett år sedan gjordes en omorganisering, då de kom fram till att för mycket resurser lades på en för liten grupp ungdomar. En förändring som då gjordes var att en ungdomssamordnare anställdes, främst för att kunna nå ut till fler av kommunens unga som ännu inte hittat till ungdomens hus. Deras verksamhet ska inte bara bestå av just ungdomens hus, utan arbetet innefattar även att fånga upp så många unga som möjligt i kommunen. Vid intervjun med Haparandas ungdomssamordnare beskriver respondenten sitt arbete som mångfacetterat. I rollen ingår att försöka stötta och peppa ungdomar till att känna engagemang, ta initiativ samt aktivera sig. På samma gång arbetar man för att få vuxna och politiker i kommunen att tänka på ungdomsperspektivet, att ungas åsikter är viktiga och att de har rätt att medverka i de beslut som rör dem. En tydlig samverkan finns mellan ungdomssamordnaren och Haparandas kulturchef, vars huvuduppdrag är att verka som stöd och resurs för civilsamhället, i syfte att främja samhällsutveckling. Olika arrangemang och projekt anordnas utifrån syftet att gynna förändringsarbetet i Haparanda. Den riksdagsledamot som intervjuats har suttit i riksdagen sedan 2014 och har även kommunuppdrag, då personen sitter i kommunfullmäktige i Haparanda. Respondentens intresse för politik och samhällsfrågor väcktes i tidig ålder, då denne ville förändra och tycka till om olika saker för att kunna påverka sin vardag. Haparandas ungdomsråd blev ett sätt att engagera sig och där märkte intervjupersonen att det faktiskt går att påverka; om man bara lägger fram argument som är välgrundade och genomtänkta för någon vuxen, så går det att få igenom olika idéer och förslag.

6.1 Betydelsen av delaktighet och inflytande

Respondenterna, som genom olika förfaranden arbetar med ungas deltagande, förklarar att delaktighet är viktigt, sett från två olika aspekter. Dels är det viktigt för kommunen och vuxna

att låta unga vara delaktiga. Ungdomar bidrar med ett helt eget perspektiv, åsikter och engagemang som kan generera resultat som annars hade uteblivit. Kommunen kan även dra nytta av det faktum att målgruppen vill se snabba framgångar vilket effektiviserar dialogen dem emellan, samt att delaktighet framkallar tankar om samhällsansvar. Haparandas ungdomar ska växa upp och förhoppningsvis vilja stanna kvar inom kommunen, därav är det viktigt att de också får vara med och forma den. En av respondenterna säger;

Ungdomarna är vår framtid och därför är det viktigt att de får vara med och forma sin vardag och kommun lika mycket som någon annan. Det är deras rätt (respondent A, 2016-04-14).

Den andra aspekten är vikten av ungas delaktighet för deras egen utveckling, de behöver känna ett mervärde och uppleva sig hörda för att kunna växa som människor och må bra. Folkhälsomyndighetens handlingar stödjer intervjupersonernas uttalanden, då delaktighet och inflytande ses som grundläggande förutsättningar för individens välmående eftersom den enskilde vill kunna påverka sin tillvaro. Vidare har människor i regel ett behov av samhörighet, vilket fordrar delaktighet och inflytande över både de egna livsvillkoren och samhället de lever i (Folkhälsomyndigheten, 2015, demokratisk delaktighet). Således utgår respondenterna i sitt arbete från ett perspektiv som enligt allmän uppfattning bör främja både ungas välmående och delaktighet. Vidare har en rapport från UNICEF visat att individuellt deltagande gynnar såväl den personliga tillväxten som samhället i stort (Stern, 2006), vilket styrker respondenternas utsagor om vilken funktion ungas delaktighet innehar. Utifrån detta resonemang ligger det i alla samhällsmedborgares intresse att stärka varandras engagemang och möjligheter till deltagande, då människors individuella känsla av ansvar för samhällets utveckling tillsammans utgör ett viktigt verktyg för kollektiva intressen – så som fred, rättvisa fördelningar av tillgångar, laglydnad, utveckling av viktiga frågor och så vidare.

Samtliga respondenter i utredningen anser delaktighet vara en rättighet och ställer sig frågan; ”vilka vuxna får vi i framtiden om unga inte är delaktiga idag?”. Följaktligen anses att ungdomar bör vara delaktiga så att de även är det senare i livet, då vuxna har svårt för att försöka vara delaktiga och utöva inflytande om de inte fått lära sig det i yngre år. En respondent förklarar vidare;

Det handlar egentligen om att fostra människor in i representativitet, att du är en del av samhället och att det är viktigt att man deltar i sådant som rör en själv (respondent B, 2016-04-19).

De intervjupersoner som arbetar med ungdomar beskriver att ungas delaktighet definitivt är en rättighet, men att det försummas i praktiken. Under åren har det varit mycket prat i kommunen om att ungas åsikter tas i beaktande vid olika sammanhang, men när det väl kommer till kritan så glöms ungdomarna i regel bort. Barnkonventionen är redan i mångt och mycket inkorporerad i svensk lag, så steget till att konventionen blir lag är inte så långt. En sådan lagförändring beskrivs som ytterst positiv av respondenterna, då det skulle generera ett tydligare barnperspektiv på fler nivåer i samhället och risken att unga glöms bort minskar. Stern (2006) beskriver hur rätten att delta enligt barnkonventionen kan definieras som rätten att delta i de beslutsprocesser som påverkar ens livs och tillvaron i samhället där man bor, samt att detta utgör en nödvändig grund för demokrati. Demokratiaspekterna av artikel 12 i barnkonventionen är viktiga både för det enskilda barnet och för samhället som helhet, då samhället kan dra nytta av engagerade medborgare. Det är viktigt att respondenterna i sitt arbete ständigt försöker förändra och förbättra olika samhällsliga processer, utifrån barnkonventionen. Om de uppfattar att barn och ungas rätt till delaktighet försummas så försvagas även den samhällsliga demokratin. Enligt barnkonventionen och ungdomspolitikens mål är det ungas rättighet att vara delaktiga i beslut, vilket samtliga vuxna respondenter refererar till. Några av respondenterna skildrar att både dem själva och andra beslutsfattare i många situationer försöker rådfråga unga

om vad de tycker och tänker, men att vuxna och unga inte är överens i alla frågor. Sådana gånger är det viktigt att föra en jämställd diskussion om varför man tycker olika. Några respondenter uttrycker även att man måste värdera hur människor bör vara delaktiga i specifika frågor. Alla medborgare kan kanske inte tillfrågas om alla frågor i samhället, istället bör samtliga få möjligheter till delaktighet och inflytande i det som rör dem. I en specifik fråga är det viktigt att få in synpunkter från dem frågan berör, i ungas fall främst de frågor som rör skola, fritid och kultur. Vidare beskrivs delaktighet som både en rättighet och skyldighet. Det är både vuxnas ansvar att uppmuntra och vägleda unga till att vara delaktiga, men å andra sidan är det även ungdomarnas eget ansvar att vilja vara delaktiga och söka sig till det. En respondent förklarar närmare;

Det är många som gnäller över saker utan att försöka göra någonting åt det och det där gnällandet har jag aldrig tyckt är särskilt konstruktivt, utan man måste ta ansvar för sitt tyckande. Anser man någonting vara fel eller icke fungerande så har man ett ansvar som medborgare att försöka förändra det också (respondent C, 2016-04-26).

Unga är utifrån detta synsätt skyldiga att ta kontakt med kommunen och vice versa. Det är inte en envägskommunikation, om man inte försöker göra sin röst hörd så är det kanske ingen som vet att man borde lyssna.

Respondenterna berättar om sina egna erfarenheter av att vara delaktig och hur inflytande och delaktighet har gjort att de mår bättre och på olika sätt utvecklats som människor. Känslan av att få vara med och ha möjlighet att påverka gör mycket för individens tillväxt och välmående. Att stå utanför samhället bidrar till att individen inte bryr sig om samhället och istället kanske hamnar i dåliga levnadsmönster, för varför ska man bry sig om man ändå inte får vara med? För att motverka detta är det viktigt att känna sig som en del av någonting större. En av de intervjuade säger;

Jag tror att man blir stärkt som individ av att känna att man behövs och är en del av samhället, jämfört med känslan av att stå utanför. Om man får vara med i samhället så känner man sig som en del av någonting större och att man betyder någonting och är viktig. Jag tror att alla människor behöver känna sig behövda och delaktiga (respondent C, 2016-04-26).

Utifrån KASAM behöver människor känna sig betydelsefulla i samhället, vilket delaktighet bidrar till. Detta ökar i sin tur den enskildes vilja att påverka och förändra (Jungerstam, et al., 2007, s. 48). Respondenternas beskrivningar av sina personliga erfarenheter styrker vikten av just känsla av sammanhang. Att erhålla en känsla av att tillföra någonting och att ens åsikter är betydelsefulla, bidrar till att individen känner sig viktig för samhället samt upplever livet som meningsfullt i olika sammanhang. När den enskilde får dessa känslor ökar på samma gång viljan att påverka och förändra. Vad resultatet visar är att samtliga respondenter, vuxna som unga, finner det viktigt att vara delaktiga och ha inflytande i samhället, dock upplever ungdomarna själva att deras möjligheter till påverkan är begränsade. Teorier om KASAM (Bäckeвик & Linnarsson, 2014, s. 17-18) bekräftar att brist på delaktighet kan bero på bristande meningsfullhet och maktlöshet. Människan är i behov av känna sig socialt delaktig, då det utgör en förutsättning för att kunna förstå samhället. Ett återkommande svar på varför vissa kan uthärda prövningar bättre än andra är att individen innehar en känsla av sammanhang och meningsfullhet (Folkhälsomyndigheten, 2015, socialt och kulturellt deltagande). Motsatsen till att uppleva delaktighet, sammanhang och meningsfullhet kan beskrivas som uteslutning, det vill säga upplevelsen av att inte få vara med och bli utesluten ur olika sammanhang. Stern (2006) beskriver hur det kan tyckas ologiskt att utesluta personer under en viss ålder baserat på endast traditionella antaganden om kapacitet och kompetens. En slutsats som kan dras utifrån respondenternas utsagor i relation till teori, är att människor behöver känna sig som en del av någonting större för att både den enskilde och samhället ska vara välmående. Individen behöver

erhålla en känsla av sammanhang och meningsfullhet för att vilja vara delaktiga, på samma gång som delaktighet föder föreställningen av att få vara med och inte utesluten.

Det råder en viss skillnad mellan engagemang och inflytande, enligt de vuxna som arbetar med ungas delaktighet i Haparanda. Att vara engagerad är mer av ett förhållningssätt, hur man väljer att leva. Engagemang kännetecknas av intresse och nyfikenhet, att man försöker göra någonting av sina tankar och idéer. Genom engagemang kan man sträva efter inflytande, men det är inget måste. Till exempel kan man vara engagerad i en ideell förening utan att söka inflytande i samhället. Att omsätta sina tankar och synpunkter till konkret handling är vad respondenterna ser som engagemang. Enligt de intervjuade är inflytande däremot, som tidigare konstaterat, att faktiskt kunna påverka. Processen att bli någon som kan utöva inflytande och kontroll över sin egen situation kallas många gånger för egenmakt. Empowerment, eller egenmakt, är enligt Stern (2006) ett begrepp som är tillämpligt på den process genom vilken en grupp, eller enskilda individer, ökar sina möjligheter att göra självständiga livsval och ändra status. Således står begreppet för individens kapacitet att utöva egenmakt och ta kontroll över de omständigheter som påverkar dennes liv. En logisk följd av detta är att man i Haparanda först och främst måste arbeta för att öka ungas intresse och engagemang, innan de kan bli delaktiga och erhålla egenmakt. Enligt uppgift från flertalet respondenter vill ungdomarna många gånger få inflytande och egenmakt direkt, men innehar de inget engagemang kommer deras delaktighet inte kunna leda fram till någonting i slutändan.

6.2 Delaktighet i Haparanda kommun

Svensson (2006) konstaterar att ett aktivt deltagande bland samhällets medborgare är betydande för utvecklingen inom en kommun, likväl påverkar regionen som individen växer upp i dennes uppfattning om både sig själv och sin omvärld. Detta då människor som kommer från en specifik plats antas ha vissa egenskaper, vilket kan vara både stigmatiserande eller positivt laddat. Det är av största vikt att beslutsfattare i Haparanda arbetar för att främja det positiva i att tillhöra kommunen, snarare än låta rådande normer styra uppfattningen av hur det är att vara Haparandabo. Detta då ungas ambitioner, enligt rådande normer, bör uppfyllas någon annanstans än i en liten hemkommun. Sådana samhälleliga normer stärker rådande hierarkiska strukturer, då grupper med makt avgör vad som är önskvärt beteende eller ej. Många gånger påverkar sådana normer även vilka som uppmuntras till att delta och vilka som utesluts. Om man i Haparanda kan förstärka kommunens positiva attribut kan man på längre sikt förändra ungdomarnas bild av att Haparanda begränsar dem i deras ambitioner.

6.2.1 Instanser i Haparanda kommun

I Haparandas kommunfullmäktige har man antagit barnkonventionen, vilket medför att man i det kommunala arbetet måste ta konventionens bestämmelser i beaktande. Respondenterna berättar hur man i Haparanda har arbetat på flera olika sätt för att försöka uppfylla barnets rätt till delaktighet, i enlighet med barnkonventionens artikel 12. Först och främst genom ungdomsrådet, som kommunen finansierar. Genomförandet sker på skilda sätt vid olika enheter, men i varje beslut ska det prövas om barn och ungas röster har blivit hörda. Detta är inte alltid så lätt, vilket en respondent utvecklar;

Vi fattar så många beslut varje år att man kanske inte behöver rådfråga alla om allt. Att rådfråga unga i varje fråga kan vara svårt och för byråkratiskt, i sådana fall fyller det inte sitt syfte. Däremot i frågor som rör till exempel samhällets uppbyggnad och kultur, så upplever jag att man i varje beslut bör försöka låta alla ungdomar vara med och tycka till (respondent C, 2016-04-26).

En statlig utredning (SOU 2016:19) har belyst en rad brister gällande genomslaget av barnets rättigheter enligt barnkonventionen i samhället. Tydligast är bristerna avseende barnets bästa samt deras rätt att uttrycka sina åsikter. Enligt SOU 2016:19 skulle en inkorporering av barnkonventionen medföra att barnets rättigheter skulle få en starkare ställning och bli ett tydligare juridiskt verktyg. Om barnkonventionen inkorporeras och blir gällande som lag måste tjänstemän och beslutsfattare förhålla sig till barnkonventionen på ett annat sätt än idag, då konventionen ensam kan ge upphov till beslut. Om regeringen beslutar att göra barnkonventionen till svensk lag, tror ett flertal respondenter att man i Haparanda skulle få anledning att se över hur beslutsprocesser fungerar samt utvärdera om man verkligen gör allt man kan för att få med ungas synpunkter i kommunens processer. Fem steg har fastställts i genomförandet av artikel 12 (SOU 2016:19), vilka innebär att unga ska höras och få uttrycka sig i de frågor som har relevans för dem, deras förmåga att skapa egna välgrundade åsikter ska bedömas och i sådana fall skall deras åsikter tas under övervägande. Slutligen ska unga informeras om hur det slutgiltiga beslutet har fattats. Enligt respondenternas utsagor, både ungdomarnas och de vuxna som arbetar med delaktighet, kan unga i Haparanda få komma till tals och höras, men huruvida deras åsikter tas i beaktande är mer tveksamt. Utifrån detta saknas tydliga riktlinjer för hur ungas delaktighet ska införlivas i kommunens beslutsprocesser.

De vuxna som intervjuats om sitt arbete beskriver samarbetet inom kommunen som väl fungerande mellan både dem, skolan och övriga berörda tjänstemän. Olika insatser för att främja ungas delaktighet har utförts, till exempel arrangeras demokrati- och elevdagar, där olika aktuella frågor diskuteras utifrån ett ungdomsperspektiv. Vidare har samverkan i Haparanda lett till en film där ungdomar intervjuats om aktuella ämnen, vilket ger en ärlig inblick om hur unga upplever kommunen och sin vardag. Filmen har bland annat fångat upp en flicka som blivit mobbad under hela sin skolgång, vilket hon tidigare tagit upp med vuxna utan att någon förändring skett. En respondent skildrar;

Vilka fler kan tänkas ha motsvarande berättelse och upplevelser av vuxnas bemötande? Instanserna i kommunen kanske existerar, men hon har inte känt sig hörd så då spelar det ingen roll om rätt kompetens finns eller inte. Om vi har forum men inte är duktiga på att använda dem så måste vi återkoppla och bli bättre vuxna med bättre metoder. Genom filmerna kan alltså ungas delaktighet bli ett medel för att få bättre vuxna (respondent B, 2016-04-19).

Resultatet tyder på att vuxna i Haparanda försöker skapa en så kallad ”do it yourself”-kultur bland kommunens ungdomar. Om unga vill vara med och lämna förslag, ska de utifrån detta tänk även delta under hela processens genomförande och vara medskapande fram till det färdiga resultatet. I Haparanda bör saker göras för unga av unga. I kommunen har det ett flertal gånger anordnats olika aktiviteter och evenemang, till exempel en arbetsmarknadsmässa, som i slutändan inte har lockat några ungdomar alls. Enligt flera respondenter, både vuxna och ungdomar, har detta berott på att unga inte tagits med i själva processen. Här anser respondenterna att alla i kommunen kan bli bättre på att uppmana beslutsfattare att inkludera ungdomar istället för att glömma bort dem. Ungdomar måste få vara med redan från början i en beslutprocess, inte först när beslutet redan är taget. En av respondenterna utvecklar resonemanget;

Ungdomar är experter på sin egen sak och det finns ingen annan som kan säga vad unga tycker och tänker. Ungdomar är inte heller en enda stor grupp, utan begreppet ungdomar består av massor med individer som är unga människor. Bara för att de är unga betyder inte det att alla tycker likadant. Istället måste man se dem som människor och enskilda individer och sedan stötta dem som vill blir stöttade (respondent A, 2016-04-14).

En viktig del av arbetet avseende ungas delaktighet, är att stötta de idéer och intressen som finns bland kommunens medborgare. Haparanda är en väldigt sportinriktad stad, därav finns det få saker att göra för de ungdomar vars intressen avviker från normen. Här måste vuxna försöka

fånga upp unga med andra önskningsar och intressen för att stötta dem att ta steget att förverkliga sina egna idéer. Samtliga ungdomar i fokusgrupperna anser att det råder brist på aktiviteter att sysselsätta sig med i Haparanda, främst för tjejer. Killar kan vara inkluderade i fler sammanhang, medan tjejer bland annat saknar egna lag i de stora sporterna. Tidigare forskning (Trondman & Andersson, 2013) poängterar att ungas upplevelse av delaktighet i sin vardag till stor del styrs av kommunens utbud av fritidsaktiviteter samt medborgarnas möjligheter till påverkan av samhälleliga beslut. Utbudet av fritidsaktiviteter är viktigt utifrån ungas önskan om meningsfullhet i sin vardag. Ett större utbud bör generera att fler kan bli delaktiga i en fritid som de själva kan välja och vill ha. Bristen på aktiviteter i Haparanda kan på detta sätt kopplas till bristen på delaktighet. De intervjuade ungdomarna berättar även att det finns få platser för unga att samlas och umgås på, de önskar till exempel att kommunen hade en bowlinghall eller bättre simhall. Flera av dem beskriver IKEA som ett stammishak, dit man går för att fördriva tiden. En av ungdomarna som inte är med i ungdomsrådet berättar;

Station finns ju, men det är ingen som är där... Eller det är väl några stycken men det är alltid samma grupp. Det är inte så att man känner "nu ska jag testa på att vara här". Stället har fått lite dåligt rykte (respondent 2, 2016-05-03).

Detta bekräftas av ytterligare en respondent;

Det är inte så många som vill vara på Station för att det alltid är samma människor där som har fått rykte om sig att vara stökiga. De gånger jag har varit här så har det då alltid varit lugn och fin stämning. Tyvärr så fungerar människor så att om något redan har ett dåligt rykte så orkar de inte försöka ändra uppfattning (respondent 8, 2016-05-03).

För att få fler att besöka ungdomens hus föreslår ungdomarna att man måste anordna mer aktiviteter som lockar unga samt satsa på marknadsföring. De tillfrågade upplever att det är svårt att få information om de alternativ som erbjuds i Haparanda, ett enkelt sätt att förbättra detta vore att samla all information om vad som händer i kommunen på samma ställe. En vanlig kväll besöker ungefär 20-35 ungdomar Station och det är i regel samma grupp som vistas i lokalerna. Personalen vid ungdomens hus har börjat besöka skolan vissa dagar för att försöka skapa en bättre relation till samtliga ungdomar i kommunen. Dessa besök ska uppfattas som någonting positivt bland eleverna, så att bilden av Station också blir det. Det ska vara trevligt att vistas på ungdomens hus och följaktligen försöker de även ta reda på vad ungdomarna vill göra, så att deras aktiviteter kan matcha de önskemål som finns. Besöken på skolan handlar till stor del om att träffa dem som inte brukar vistas i lokalerna och förstå varför. På frågan "vilken funktion fyller ungdomens hus för unga i Haparanda?" svarar en av respondenterna;

... meningsfull fritid! De ungdomar som inte är där så ofta eller aldrig har många gånger redan fullt upp med annan föreningsverksamhet eller andra intressen som tar upp deras tid... Men sen så finns det ungdomar som inte har någonting och där måste vuxna hela tiden vara och försöka hitta på nya saker för att fånga upp dem. Station ska vara deras bästa och roligaste alternativ, istället för att det ska kännas roligare att fara ut och hitta på dåligheter (respondent D, 2016-04-27).

6.2.2 Upplevelser i Haparanda kommun

I Haparanda sker, enligt flertalet respondenter, inte något direkt politiskt arbete för att främja ungas delaktighet, utan det är främst genom ungdomsrådet unga kan påverka. Ungdomsrådet finns till för att engagerade unga ska ha ett verktyg att arbeta med och är uppbyggt på frivillighet. Om man som ung är intresserad av frågor som rör politik och utveckling så är detta den naturliga vägen in för att kunna göra sin röst hörd i kommunen. Haparandas ungdomsråd har idag ungefär 10 aktiva medlemmar, men de har även stödmedlemmar som fungerar likt en namninsamling. Dessa skriver upp sig och blir medlemmar, men deltar inte på möten utan

stödjer enbart vad rådet arbetar för. Medlemmarna beskriver att samarbetet dem emellan fungerar väldigt väl då alla är aktiva, öppna och intresserade av att vara med. Något som inte fungerar lika väl är deras kontakt med kommunen, då den inte är särskilt tät och regelbunden. Vidare berättar de att rådet är till för ungdomars trivsel och inflytande i Haparanda. Rådet består av ungdomar som, enligt deras egna ord, träffas en gång varannan vecka för att gnälla, diskutera och planera. Medlemmarna gick med i rådet av olika anledningar, men det alla har gemensamt är att de vill kunna påverka samhället. Samtliga av dem upplever sig ha utvecklats som individer genom deras medlemskap, varav en beskriver sig som en bättre människa genom alla försök att göra gott för andra ungdomar i Haparanda. Flertalet klargör hur de genom sitt medlemskap har lärt sig viktiga saker om samhället, politik och delaktighet. En medlem berättar;

Alla i rådet är så öppna och välkomnande. Det känns mycket bättre här än ute i samhället där det finns olika grupperingar, för här är alla lika mycket värda. Sen så känner man att man utvecklas som människa, när man försöker jobba för att förbättra saker i samhället så förbättrar man sig själv på samma gång (respondent 9, 2016-05-03).

Ungdomsrådet diskuterar alla möjliga frågor, beroende på vad som för tillfället är aktuellt i Haparanda. Ungdomsrådet är viktigt för dess medlemmar då det är deras verktyg för att kunna förbättra kommunen, majoriteten av dem tror även att Haparandas övriga ungdomar tycker att rådet har en betydelsefull uppgift. För att fler unga ska vilja vara delaktiga anser medlemmarna det mest väsentliga vara att de upplever sina åsikter bli hörda och tagna i beaktande. Vidare pratar respondenterna om vikten av att vuxna förklarar sig, vilket en av dem förtydligar;

När politiker och andra vuxna säger nej till ungdomar så måste dom även förklarar varför dom gör det. Vi behöver förstå varför och inte bara anta att vuxna lyssnar men sen struntar i vad vi sagt (respondent 9, 2016-05-03).

En annan medlem vid ungdomsrådet säger;

Jag tycker att man borde göra det till en praxis i kommunen att tillämpa barnkonventionen vid beslut, då kan man enklare föra en saklig debatt om olika saker. Det blir lättare att diskutera varför/varför inte vissa beslut tas (respondent 11, 2016-05-03).

Ålder kan ses som en dimension av ojämlikhet, då skilda åldersgrupper inte erhåller samma makt och status. I samhället finns det en ålderselit som består av medelåldersgrupper, medan unga och gamla är relativt maktlösa. Denna samhällsliga ojämlikhet utmärks av att gamla och unga ofrivilligt ofta är beroende av de mittersta grupperingarna (Bradley, 2016, s. 193). Samtliga respondenter, unga som vuxna, beskriver att vita medelålders män är de vars röster får mest utrymme i samhället. De vuxna respondenterna har ägnat mycket tid och energi åt att nå dem vars röster vanligtvis inte hörs och beskriver detta som väldigt viktigt, samtidigt som vissa uppger att man inte bör lägga all sin energi på att försöka engagera människor som inte känner sig intresserade överhuvudtaget. Istället kanske man kan få dem att känna engagemang genom att involvera dem i specifika frågor eller projekt som passar just dem, till exempel i byggfrågor. Genom konkreta aktiviteter kan man även försöka nå unga, det behöver inte handla om att man ska påverka politiker och delta i demokratin, istället kan man vara med på olika projekt som kommunen anordnar. Det blir en sorts konkret delaktighet, som i sin tur kan leda till vidare samhällsengagemang. Om en grupp ungdomar har involverat sig när kommunen ska anordna en festival och tyckt att det varit roligt, kan idéer kring nya aktiviteter uppkomma och vidareengagemang skapas.

Samtliga ungdomar som inte är medlemmar i rådet uppger att de inte är särskilt intresserade av att ha inflytande i Haparanda och förklarar detta med att de ändå inte har några planer på att stanna kvar i kommunen efter gymnasiet. Även majoriteten av respondenterna från rådet berättar att de vill lämna Haparanda. Kommunen erbjuder ungdomarna begränsade

valmöjligheter, till exempel i valet av gymnasielinje. Detta anser flera av dem vara Haparandas största nackdel; att behöva kompromissa om vad man vill i livet utifrån de alternativ som finns tillgängliga. Tidigare forskning (Berglund, et al., 2011) beskriver hur människans välbefinnande är högst beroende av hur väl fungerande dennes relationer till andra och närsamhället är. De vuxna möter ofta uttryck för att unga i Haparanda upplever sig komma från en så kallad håla, vilket inte matchar deras bild av att vara lyckad. När de vuxna respondenterna frågar ungdomarna hur många som vill stanna i kommunen är det ingen som säger ja, trots att statistiken visar att ungefär 30 procent av dem kommer att bo kvar. Detta beskrivs som ett uttryck för hur man inte kan vara stolt över sin hembygd och istället ser gräset som grönare på andra sidan. Omgivningens bild av att man bara är lyckad om man tar sig från Haparanda spelar en stor roll i detta. Om man i kommunen försöker synliggöra alla åtgärder och insatser som faktiskt utförs för unga, att de faktiskt har möjlighet till delaktighet och inflytande, så hoppas de vuxna respondenterna att fler lär sig uppskatta närområdet. Således existerar uttryck för missnöje bland ungdomar, men om missnöjet är i paritet med hur verkligheten faktiskt ser ut är en annan fråga. Svensson (2006) anser att en förklaring till varför makthavare inte rådfrågar unga om deras åsikter är uppfattningen att de ändå kommer att flytta, vilket kan ses som en konsekvens av olika normsystem inom samhällsklasser. Då rådande normer menar på att de unga i kommunen ”som är något att räkna med” kommer att flytta därifrån, anser vuxna att ungdomar inte behöver inkluderas i det lokala utvecklingsarbetet. Samhället förväntar sig att unga ska vilja leva utifrån denna ”storstadsnorm”, därav tolkar ungdomar själva sina liv utifrån denna uppfattning. De ungdomar som väljer att stanna i kommunen hade kunnat ses som en regional tillgång, men i stället betraktas deras kvarstannande många gånger inte som ett aktivt val, utan som ett bevis på likgiltighet och bristande förmåga. Om dessa ungdomar behandlas som osynliga kommer deras intresse av att delta och påverka samhället inte heller utvecklas. Argumentet att vuxna förväntar sig att unga vill lämna kommunen styrks av att samtliga av de respondenter som arbetar med ungas delaktighet inte tror att särskilt många unga är intresserade av att vara delaktiga i kommunen.

Vilken position den enskilde har i Haparanda kan ses i relation till dennes möjligheter till delaktighet och inflytande. Positionsskillnaderna grundas av en strukturell ojämlikhet som genererar att vissa privilegierade grupper gynnas medan andra missgynnas. Mellan olika ungdomsgrupper råder skillnader på grund av att ungdomarna har olika resurser, vilket medför att deras möjligheter styrs av individuella uppväxtvillkor. Lägre socioekonomisk status innebär sämre delaktighet och inflytande (Hormatipour, et al., 2010). Att unga i Haparanda vill olika saker kan förklaras med att de tillhör olika grupper vars uppfattning om vad som är viktigt och önskvärt skiljer sig åt, baserat på deras sociala bakgrund. Respondenternas redogörelser för hur unga vill lämna kommunen, men att de upplever sig ha olika möjligheter till detta, kan ha sin grund i att samhällliga maktstrukturer placerat dem i olika grupper med olika positioner. Enligt Svensson (2006) skiljer sig ungas sociala kapital åt, då de förhållanden som ungdomar växer upp under formar deras beteenden, uppfattningar och livsval och genererar skilda tillgångar. Tidigare forskning visar dock på att individen kan försöka förändra sitt sociala kapital genom aktivt deltagande (Lassinantti & Eriksson, 2010, s. 6). För att detta ska vara möjligt måste en ständig dialog föras mellan olika parter i Haparanda kommun, så att samtliga ungdomar blir medvetna om vilka möjligheter som erbjuds.

Ungas delaktighet i Haparanda skulle kunna förbättras genom att skapa roligare och mer intressanta möjligheter till deltagande. Unga dras till det som underhåller dem och fler av de respondenter som arbetar med ungdomar tror att de debatter och forum som finns i Haparanda för att föra fram åsikter många gånger kan bli för byråkratiska, vilket kan verka som avskräckande snarare än inspirerande. Istället bör man möta ungdomar på deras egen nivå. Majoriteten av ungdomarna, även medlemmarna i ungdomsrådet, instämmer i detta. De

upplever att vuxna, främst politiker, sällan lyssnar på vad de har att säga. Att prata i termer som delaktighet blir enligt de vuxna respondenterna alldeles för onåbart, istället måste man försöka konkretisera vad man vill lösa och hur. När man har hittat den kärnan kan man sedan försöka skapa någonting kring det. Utifrån detta beskriver en av de vuxna respondenterna hur ungefär 20 skolelever av Haparandas totalt 500 ungdomar i åldrarna 13-19 år, är aktivt delaktiga i olika utvecklingsprojekt, men samtliga har fått frågan om att vara med. De ungdomar som väljer att inte delta får även se hur man faktiskt förverkligar de idéer man haft och kommit överens om att satsa på, vilket kan bidra till ökat engagemang allt eftersom.

6.3 Vuxnas syn på ungas delaktighet

Respondenterna anser att delaktighet är en rättighet och menar att barnkonventionen är allt man behöver för att hävda detta. Karreskog (2010) uttalar att deltagande, delaktighet och inflytande hänger samman. Detta då inflytande kräver delaktighet, vilket i sin tur fordrar deltagande. Samtliga intervjurespondenter instämmer i detta men på olika vis, då begreppen delaktighet och inflytande kan definieras på en mängd sätt beroende på vem man frågar. De olika definitionerna innehåller dock samma andemening: ungas rättighet till delaktighet och inflytande handlar om att ungdomar ska få bestämma själva. Begreppet delaktighet definieras som att individen känner att denne får vara med, men att man inte måste tycka till eller yttra sig om man inte vill. Respondenterna tror att bara vetskapen om att man får vara med och känna sig som en del av samhället, att man kan förändra sin vardag, är viktigt för ungdomar. Detta då motsatsen till delaktighet är att vara utesluten, att stå på sidan om och uppleva att man inte hör hemma i samhället. Vidare beskrivs inflytande som att man får vara med, men även att man faktiskt har någonting att säga till om. En respondent förtydligar;

Man kan säga att kommunens ungdomsråd kan klassas som en form av delaktighet, men om rådet inte har någonting att säga till om på riktigt och inte kan påverka beslut eller lägga förslag, då har de inget inflytande. Man kan vara delaktig utan att ha ett inflytande, men om man är både delaktig och har ett inflytande så kan man förändra saker och ting i samhället (respondent C, 2016-04-26).

Vidare beskrivs delaktighet som formell delaktighet och reell delaktighet. Det är lätt att påstå att man tagit unga i beaktande genom att hänvisa till ”vi frågar ju ungdomarna”, men det innebär inte att de verkligen får vara med i processen. En av de intervjuade förklarar;

Att vara delaktig i ett beslut innebär inte att kommunen tar ett beslut och sedan skickar frågan ”vad tycker ni om det här?” till ungdomarna som får svara på det, för att beslutsfattarna sedan ska tänka ”nu har vi frågat ungdomarna och låtit dem vara delaktiga i besluten, så nu kan vi göra som vi redan hade tänkt”. Att vara delaktig innebär istället att individen får delta redan i skapandet av en idé, för att sedan få delta under hela processen (respondent A, 2016-04-14).

Unga bör få vara med från idé till slutresultatet och då på samma villkor som samhällets övriga medborgare. Reell delaktighet kan liknas vid inflytande och respondenterna menar att ungdomar måste få samma möjlighet till inflytande som delaktighet för att verkligen kunna delta. Delaktighet går hand i hand med engagemang, unga måste vilja vara delaktiga för att kunna vara det. Det spelar ingen roll om kommunen har en idé eller plan på hur unga ska kunna införlivas i ett beslut, om de själva inte vill vara delaktiga så kommer de inte heller att vara det. En respondent menar på att det råder en anda av ”det spelar ingen roll vad vi säger för ingen lyssnar ändå på oss”, bland kommunens unga. Ett problem är att ungdomar saknar förtroende för vuxenvärlden vilket beskrivs som en svår trend att vända och som kommer ta tid, men att man kontinuerligt arbetar med att förändra detta.

Enligt utsago blir unga delaktiga genom att gå från att ha egenmakt till att bli representativ. I denna demokratiska process vill man att människan ska bli en representativ medborgare, det

vill säga en del av samhället där man är med i föreningar och representerar det man ska förhålla sig till. I processen går unga från att ha egenmakt till att få vara med och involveras i olika utvecklingsfrågor, så att denne kan börja skapa både en social identitet och tillhörighet, vilket ofta sker på lokal nivå. Således blir närområdet en del av vem man är. Individen erhåller kunskap och resurser som hjälper denne att definiera sig själv och vad man vill vara delaktig i. Den enskilde kan sedan gå vidare i den demokratiska processen och under tiden lära sig vara delaktig, för att sedan erhålla inflytande. Respondenten utvecklar;

När man pratar om ungas delaktighet och inflytande så är delaktigheten någonting man lär sig och får möjlighet att vara en del av, medan inflytande kommer sen. Jag tror inte att man kan få båda på en gång. Eller inflytande kanske finns där, men man har inte rätt kunskap och medel från start utan det kommer längs vägen. Så man börjar med delaktighet, involverar unga och tar med dem i processen, vilket leder till att de får inflytande (respondent B, 2016-04-19).

Empowerment som medel handlar om att arbeta med enskilda individer eller grupper för att de ska uppnå en ökad kontroll över sina liv och livsvillkor. Enligt teorin drivs människor av en längtan att utveckla sina potentialer och förverkliga sig själva. Detta bygger på att alla har potential att växa och utvecklas, men de kan behöva rätt stöd och möjligheter för att kunna genomföra de förändringar som fordras för att deras livsvillkor ska förbättras (Berglund et al., 2011, s. 40-42). Beskrivningen av hur unga bör gå från att inneha egenmakt till att vara representativa medborgare, är ett sätt att använda empowerment i praktiken. Genom att tillhandahålla den hjälp ungdomar behöver för att utvecklas som individer ökar deras kontroll över de egna livsvillkoren, samtidigt som de lär sig att delta i samhället. Vidare påvisas här hur individen först måste få möjlighet till egenmakt och självkontroll innan man kan börja ta ansvar för händelser i samhället. Ett problem bland unga är att de vill börja med inflytande direkt, trots att de inte alltid är mogna och har kunskapen att fatta rätt beslut i en fråga. Samhället behöver bra vuxna som kan ta dessa beslut tills de är mogna att erhålla inflytande. En av de intervjuade menar att vuxna många gånger vill att unga på egen hand ska skapa sin delaktighet och inflytande, men då det är få ungdomar som har den kapaciteten och möjligheten på en gång så tror respondenten att man på ett lokalt plan hela tiden måste arbeta med att hjälpa ungdomar att få kunskap och de medel som behövs. Det viktiga med ungas delaktighet är att å ena sidan låta dem komma till tals samtidigt som vuxna ger dem rätt hjälp. Längs vägen från egenmakt till representativitet så går man från att vara en individ och veta vem man är, till att också tillhöra ett kollektiv där man har gemensamt ansvar. Utifrån detta beskrivs att delaktighet är en rättighet men även en skyldighet, vilket förtydligas;

Det är en skyldighet att göra vad man kan i ett samhälle och veta hur man ska göra det, om man försöker få inflytande innan man erhållit delaktighet så tänker man inte på kollektivets bästa. Istället använder individen kollektivet för att stärka sig själv. Jag ser en fara med ungdomspolitik idag i och med att det är fokus på saker rörande individen snarare än vår skyldighet gentemot kollektivet (respondent B, 2016-04-19).

Stern (2006) beskriver hur man måste uppfattas som en självständig individ och inte i första hand som en del av ett kollektiv, för att verkligen kunna delta i beslutsfattande. Att låta ungdomar delta i beslutsprocesser och utöva inflytande betonar deras inställning som individer och hindrar dem från att i första hand bli sedda som objekt. Utifrån Sterns teori och respondenternas uppfattning bör individen å ena sidan ha kollektivet i åtanke vid beslutsprocesser för att kunna fatta bästa möjliga beslut, samtidigt som samhället måste se den enskilde som en egen individ för att denne ska uppleva sig själv som delaktig. Enligt Stern (2006) har den traditionella synen på barn varit att se dem som objekt i behov av skydd, inte som autonoma personer med rättigheter. En persons ålder bör inte vara avgörande för dennes autonomi, då självbestämmanderätt är en del av själva kärnan av att vara en människa, vilket inte bör styras av yttre omständigheter.

Enligt respondenterna kan ett hinder för ungas delaktighet vara att det både inom politiken och på tjänstemannanivå inte finns den kunskap om ungdomar som behövs för att förstå dem, därav glöms de även bort i olika processer. Däremot kan en möjlighet i Haparanda, avseende ungas delaktighet, vara just närheten till tjänstemän och politiker. Om man som medborgare vill lyfta en fråga inom kommunen är det enkelt att komma i kontakt och för samtal med berörda makthavare och beslutsfattare. Några av de intervjuade uppger att de aldrig har tänkt på delaktighet och inflytande som en risk, utan anser det vara enbart något positivt och att det snarare är vuxenvärlden som är rädd för att släppa ifrån sig makt än riskfyllt att ge unga den. Stern (2006) menar att problem i samband med genomförandet av artikel 12 har sin grund i en motvilja mot att dekonstruera och ändra befintliga makthierarkier och relationer mellan barn och vuxna. Deltagande är lika med makt och makt är sällan villigt delat. Ett grundligt införande i samhället av rätten till deltagande, skulle innebära en omdefiniering av befintliga samhällsstrukturer och omfördelning av makt till en tidigare marginaliserad grupp. Om ungas möjligheter till delaktighet i Haparanda ska förbättras är det nödvändigt att kommunens beslutsfattare ändrar fördelningen av makt mellan samhällets medborgare, så att fler människor kan påverka.

Somliga respondenter argumenterar för att det fordras viss kompetens i särskilda beslut, då rätt kunskap kan behövas för bästa möjliga resultat. Stern (2006) beskriver att ett motargument till delaktighet är att barn saknar den kompetens och erfarenhet som krävs för att deras deltagande i beslutsfattandet ska vara givande. Här ses vikten av att barn och unga ska kunna påverka utifrån sin mognad, snarare än ålder, i enlighet med barnkonventionens artikel 12. Vidare uppges att en risk med delaktighet kan vara att samhället tror att unga bemästrar mer än de faktiskt gör och därför inte hjälper dem längs vägen från delaktighet till inflytande. Följaktligen finns det en inneboende risk i att vuxna inte förstår sitt ansvar gällande ungdomars delaktighet och inte bidrar till att skapa både gränser och möjligheter för att ungdomarna ska kunna utvecklas. Några intervjupersoner redogör för att den rådande hälsan bland Haparandas medborgare kan utgöra hinder för delaktighet, vilket beskrivs som följande;

Många människor har haft det svårt rent socioekonomiskt, man kanske kommer från en jobbig bakgrund med hög ohälsa, vilket hänger samman med att många i Haparanda har det dåligt ställt ekonomiskt. Hälsoläget har varit en stor utmaning för vår kommun, därför är arbetet med just delaktighet och inflytande så viktigt. Man kan ha det svårt hemma, ekonomiskt eller socialt, men man kan ändå känna sig som en del av samhället och undvika utanförskap. Det tror jag i sin tur leder till en bättre hälsa. Om man känner att man får vara med och kan göra någonting åt sitt liv och sin situation, så tror jag att man också mår mycket bättre (respondent C, 2016-04-26).

Denna iakttagelse styrks av tidigare forskning (Svensson, 2006), som har visat att unga tenderar vara en grupp som är svagare än andra. Olika uppväxt- och livsvillkor genererar skilda erfarenheter och tillgångar i livet, vilket medför att barn och ungdomar i hög grad påverkas av sitt sociala kapital.

Enligt Lassinantti & Eriksson (2010) är människan benägen att fästa mycket vikt vid sin ålder. I samhället finns en naturlig åldersgräns avseende medborgarnas möjlighet till inflytande; en myndighetsålder vid 18 år. Respondenterna anser att den stora skillnaden mellan vuxnas och ungas delaktighet i samhället är just att vuxna får rösta i allmänna val. Eftersom att unga inte får rösta och på det sättet få fram sina åsikter, är det viktigt att kommunen försöker fånga in synpunkter från denna målgrupp på annat sätt. Detta kan ske genom att träffa unga i skolor, möta elevråd eller bjuda in unga till kommunen för samtal. Genom att möta ungdomar kan målgruppen uppnå känslan av att få vara med på andra sätt än att rösta. Så länge som de känner sig hörda och upplever sig kunna lägga fram tankar och förslag till beslutsfattare, uppnår de en viss känsla av delaktighet i samhället. Flera av de intervjuade vuxna upplever å andra sidan att många unga anmärker hur de vid olika tillfällen uttryckt sin åsikt, men att ingen har lyssnat på

dem och att förändring har uteblivit. Ungdomarna känner sig maktlösa och som att det inte finns någonting de kan göra för att påverka samhällsliga beslut. Några av respondenterna beskriver dock att unga har ett eget ansvar att vara delaktiga, men att det ligger på vuxna att få dem engagerade. Detta då det är svårt att bli intresserad av det man inte vet någonting om, följaktligen är unga icke delaktiga för att de inte är medvetna om att de kan vara det. Vidare beskriver respondenterna att delaktighet och välmående hänger samman, vilket en utvecklar;

Är du delaktig i någonting större än dig själv så mår du i regel bättre. Det blir någon sorts meningsfullhet i livet, vilket alla behöver. Man vill inte bara ha måsten, utan det måste finnas någonting annat som ger individen stimulans, att få känna gemenskap och att man fyller en funktion. Delaktighet ger individen detta (respondent D, 2016-04-27).

6.4 Ungas syn på sin delaktighet

De ungdomar som inte är medlemmar i ungdomsrådet beskriver att det är viktigt att passa in och delta i olika sociala grupper så att man inte står på sidan om och känner sig utanför. Att känna sig ensam eller sticka ut för mycket är känslor de vill undvika. Att vara med i någon form av förening innebär för dessa unga att ha någon eller något att vända sig till vid behov. En respondent beskriver känslan av att vara med som ”skön helt enkelt”, och de övriga nickar instämmande. När de hör begreppet delaktighet tänker de på att man får vara med, påverka och förändra saker och ting. Inflytande däremot anser de betyda att man påverkar andra och har inflytande i till exempel sin kompisgrupp. Ungdomarna från ungdomsrådet har mer att säga om de två begreppen. Majoriteten av medlemmarna förknippar delaktighet med just ungdomsrådet, då medlemskapet medför att individen erhåller en känsla av att vara med och bättre möjligheter till delaktighet och påverkan i samhället. En av respondenterna berättar;

Begreppet delaktighet... Delaktighet för mig är att man ägnar en viss tankeverksamhet åt någonting, man engagerar och bryr sig (respondent 11, 2016-05-03).

Ungdomarna från rådet beskriver hur man genom sitt inflytande kan göra skillnad, vilket en av dem förtydligar;

Inflytande är resultatet av sin tidigare delaktighet. Inflytande kräver delaktighet, men delaktighet är nödvändigtvis inte inflytande (respondent 6, 2016-05-03).

Ungdomsrådet har inneburit att unga har ett större inflytande i Haparanda kommun. Genom rådet finns det möjlighet att säga vad man tycker och samtidigt höra andras åsikter. Några ungdomar pratar även om betydelsen att kunna lyssna på andra, inte bara vilja bli hörd. Delaktighet liknas vid att få vara med i ett sammanhang där alla har rätt att uttrycka sig. Tillsammans kan man lättare lämna avtryck och medlemmarna upplever sig få mer respekt i samhället. Dessa respondenter beskriver hur många ungdomar verka tänka ”hoppas någon annan löser mitt problem”, utan att själva försöka förändra situationen. Ungdomsrådet har blivit till ett verktyg för att kunna påverka vid sådana tillfällen. Respondenterna från ungdomsrådet anser det vara viktigt med delaktighet i alla aspekter av samhället, men huruvida de vill vara delaktiga eller inte beror på vad saken handlar om. Det är alltid bra att försöka delta, men finns det inget intresse blir det svårt att hålla engagemanget vid liv. I situationer där de velat påverka men inte haft något inflytande upplever samtliga ungdomsrespondenter att det är dem som redan har makt i samhället som får fatta besluten, resterande samhällsmedborgare får helt enkelt acceptera deras beslut. Om ungdomarna själva får välja vad de vill kunna påverka så uppger flera att de vill att samhället ska bli mer inkluderande och accepterande av olika människor. De upplever att det i Haparanda idag råder stora grupperingar, främst inhemska medborgare mot nyanlända. En respondent uttrycker en stark önskan om förändring;

Jämställdhet och jämlikhet är viktiga frågor som jag vill att alla i Haparanda ska börja tänka mer på. Jag vill att folk ska bli mer normkritiska... Om jag kunde få det i julklapp skulle jag bli jätteglad! (respondent 7, 2016-05-03).

Ungdomarna som i vanliga fall inte är engagerade i samhället uppger att de ibland vill påverka och känna att de bidrar med någonting bra, men att det är enklare att bara sköta sitt. Dessa respondenter vet inte hur de ska gå tillväga om de i någon situation skulle vilja vara delaktiga och få möjlighet till inflytande, istället anser de att vuxna ständigt beslutar åt dem, innan de många gånger ens hinner reflektera över om de vill engagera sig i frågan eller inte. En av de respondenter som inte är medlem i ungdomsrådet berättar;

Många gånger så kommer dem bara och säger "Nu har vi gjort det här" och så känna alla bara "Va? Vi har inte ens nämnt något om det". Det känns som att vuxna tänker åt en och antar att ungdomar kommer att hålla med dem, men de glömmar bort att kolla med oss (respondent 2, 2016-05-03).

Respondenterna i ungdomsrådet vet i större utsträckning än övriga ungdomar hur de ska gå tillväga för att kunna påverka saker i samhället, men även flera av dem upplever sig sakna viss kunskap för hur de ska bära sig åt. En av respondenterna plockar fram en broschyr som ungdomsrådet har, vilken beskriver hur unga både under och över 18 år kan gå tillväga för att påverka i kommunen. Genom denna har medlemmarna fått mycket information om hur de kan påverka och har på så sätt inte själva behövt ta reda på hur man ska göra i en specifik situation. En av medlemmarna läser upp följande punkter ur broschyren;

1. Titta på allmänna handlingar – I Sverige gäller offentlighetsprincipen, som innebär att du får titta på alla handlingar i kommunen, så länge de inte är skyddade av sekretess. För att begära ut allmän handling, ring, skriv eller e-posta till kommunen eller besök dem på plats.
2. Överklaga ett beslut – Många kommunala beslut går att överklaga. Skriv bara ett brev till kommunen där du anger vilket beslut det handlar om och varför. Därefter prövas ärendet.
3. Skriv brev till politiker och få svar – Enligt lag måste politiker eller tjänstemännen svara.
4. Lämna ett medborgarförslag – Ett medborgarförslag kan lämnas in till kommunen av vem som helst, oavsett ålder.
5. Samla in namn eller start en Facebook-grupp – Att samla människor som är eniga i en fråga är ett bra sätt att uppmärksamma politikerna på den.
6. Ring en journalist eller skriv en debattartikel – Får du in en fråga i media sätter du press på politiker och tjänstemän.
7. Boka in ett möte med en politiker.
8. Starta en förening eller en tidning – Enligt svensk lag gäller yttrande-, förenings- och tryckfrihet i Sverige (Sveriges ungdomsråd, påverka kommunen!).

Respondenterna beskriver hur vuxna, framförallt politiker, tror sig veta vad ungdomar vill ha utan att involvera dem i processen. Här skiljer sig de olika ungdomsgrupperna åt. De intervjuade personer som inte är med i rådet uppger att eftersom ingen ändå lyssnar så orkar de i regel inte heller engagera sig, medan medlemmarna i ungdomsrådet ser detta som en viktig anledning till att försöka påverka och förändra samhället desto mer. När respondenterna som inte är engagerade i rådet trots allt vill påverka i särskilda situationer så är det på grund av att de är något de verkligen bryr sig om, som till exempel orättvisa lärare eller dålig skolmat. Deras personliga erfarenheter har då visat att det är lättare att påverka i grupp än som ensam individ, flera av dem refererar till "tillsammans är vi starka". De intervjuade ungdomarna uppger olika former och grader av delaktighet, vilka kan beskrivas som faktiskt delaktighet, känsla av delaktighet samt teoretisk delaktighet. Enligt tidigare forskning (Hormatipour, et al., 2010) innebär faktisk delaktighet att individen verkligen kan påverka och skapa förändring, det vill säga att den enskilde både upplever sig och är delaktig. Faktisk delaktighet har ungdomarna upplevt när de tillsammans har lyckats genomföra ett projekt eller då vuxna har förändrat någonting utifrån ungdomarnas åsikter. Respondenterna har erhållit en känsla av delaktighet då de åstadkommit namninsamlingar för att förbättra någonting, men det inte har resulterat i någon

förändring. I resultatet kan en teoretisk delaktighet upptäckas genom respondenternas beskrivning av skolan; ungdomarna är en del av skolväsendet utan att känna tillhörighet eller uppleva sig ha möjlighet att påverka de beslut som rör deras egen skolgång.

Medlemmarna i ungdomsrådet tror att inte fler ungdomar i Haparanda är delaktiga på grund av en uppfattning om att delaktighet innebär ett stort och svårt jobb, vilket de inte har tid och ork för. Många unga kanske inte vet hur de ska bära sig åt för att göra sin röst hörd och att det faller på samhällets vuxna att vidarebefordra sådan information. Vidare så kan många vara rädda för ansvar och hoppas istället på att någon annan lyckas lösa olika problem. En av respondenterna från rådet menar;

Många tror att politik är tråkigt och komplicerat, men det är ju hur kul som helst att veta att man kan göra skillnad! (respondent 5, 2015-05-03).

Respondenterna i ungdomsrådet upplever sig ha bättre möjligheter till påverkan och inflytande än övriga ungdomar i Haparanda, just för att rådet verkar som ett forum där de kan uttrycka sina åsikter. Genom att ha ett forum enkom för detta syfte kan de lättare utveckla sina tankar och idéer, medan andra unga som inte engagerar sig i någonting inte har samma möjlighet att uttrycka sig. Att vara med i ungdomsrådet underlättar ungas möjligheter till delaktighet och inflytande, då medlemmarna får tillgång till de verktyg man behöver. Verktygen utgörs bland annat av att medlemmarna erhåller kunskap och kontakter, man är en grupp och att det är enkelt att bolla idéer mellan varandra. En av respondenterna uttrycker även vikten av positivt tänkande;

Jag gillar inte att tänka att jag inte kan påverka, utan jag gillar idén av att det alltid finns något sätt som jag kan påverka på bara jag vill (respondent 10, 2016-05-03).

Att inte vara delaktig beskriver de engagerade ungdomarna som att vara likgiltig. För att kunna påverka är det viktigt att inte ge upp, utan man måste vilja jobba för sina åsikter och inte sluta för att vuxna säger nej. En respondent förklarar att ett nej inte betyder att man kommer få samma svar för alltid. Några av respondenterna från ungdomsrådet lyfter vikten av att unga själva tar ansvar för sitt deltagande. Som ung i Haparanda har man, enligt majoriteten av respondenterna i ungdomsrådet, ett ansvar att bry sig om kommunen. Det är inte ett måste att alla ska vara med, men dem som känner sig intresserade borde ta tillvara på det. Individen bör själv ta initiativ till att vara delaktiga i samhället, samtidigt som vuxenvärlden måste bjuda in unga och ge dem chansen att delta. En av dem förklarar närmare;

Vill man ha någonting så tycker jag att man själv ska vara med och arbeta för det, det räcker inte bara med att uttrycka en åsikt och sedan bli serverad av andra. Ungdomar kan ha en skev bild av att vuxna ska ordna allt, men det är ett ansvar som går åt båda vägarna. Vill man ha det bättre så måste man visa dem hur (respondent 11, 2016-05-03).

Medlemmarna i ungdomsrådet beskriver hur de upplever personlig utveckling sedan sitt inträde i ungdomsrådet. Respondenternas redogörelser stämmer överens med Sterns (2006) tankar om att barns deltagande är viktigt av flera anledningar. Samtliga respondenter berättar hur deras politiska engagemang har ökat då de fått förståelse för vad det verkligen innebär och hur känslan av att fylla en funktion har ökat deras förtroende för dem själva. Vidare uppger respondenterna hur de har fått en tydligare bild av hur samhället fungerar och vilka rättigheter man har som medborgare. En respondent säger;

Det finns alltid dem som får en att fundera och bidrar till nya sätt att se på saker. Man utvecklas då man ser vilka andra sätt man kan uttrycka sig på (respondent 9, 2016-05-03).

Enligt en rapport från UNICEF har demokratiskt deltagande ett antal positiva effekter; det uppmuntrar till personlig tillväxt, ökar känslan av att inneha politiskt inflytande, minskar utanförskap samt engagerar individen i kollektiva problem. Vidare kan det även bidra till att

skapa en känsla av solidaritet och ansvar gentemot samhälle (Stern, 2006, s. 113-115). Ungdomarnas beskrivning av de personliga utvecklingar de upplever av sitt deltagande i ungdomsrådet, styrker detta.

Majoriteten av ungdomarna upplever att vuxna kanske lyssnar på dem, men att de inte lägger någon vikt vid deras ord. De ungdomar som inte är med i ungdomsrådet saknar helt förtroende för politiker och andra beslutsfattare, då vuxna sällan tillfrågar dem om deras åsikter. Däremot antar de att beslutsfattare vill ge unga egenmakt, då de någonstans vill att ungdomar i kommunen ska ha det bra. Enligt tidigare forskning (Hormatipour, et al., 2010) är samhällets bemötande av unga och deras möjligheter till delaktighet och inflytande, avgörande för hur ungdomarna ska kunna utöva inflytande i praktiken. Det är makthavarna som bestämmer hur, när och var medborgarna ska få delta och påverka. Om makthavare inte vill lämna över en del av sin makt till andra kan det generera ytterligare klyftor och distans dem emellan, då ett tydligt ”vi mot dom” perspektiv uppstår och medborgarnas förtroende för politiker och andra makthavare minskar. Respondenterna i samtliga fokusgrupper anser detta vara en stor svaghet i Haparanda, då de upplever att vuxna bedömer deras åsikter vara oväsentliga. Ungdomarna har förtroende för de vuxna som visar sig intresserade och faktiskt gör någonting åt samhällets problem och medborgarnas åsikter. Angående politiker så är det deras värderingar som avgör om respondenterna upplever någon tilltro. Många uppger att de saknar förtroende för politiker då de ofta utlovar sådant de sedan inte kan hålla. Enligt Folkhälsomyndigheten har tillit ett samband med människors hälsa, då de som erfar tillit till andra är mer benägna att delta i olika sociala sammanhang.

Om respondenterna får önska hur vuxna ska bemöta dem så vill de att beslutsfattare ska lyssna på deras åsikter och att dessa sedan ska tas i beaktande. Om de som fattar det slutgiltiga beslutet inte håller med ungdomarna vill de ha en förklaring till varför, istället för att känna att ingen lyssnar. En respondent uttrycker vikten av att man inte borde ta individens ålder i beaktande, utan istället värdera åsikterna på lika villkor – från vem de än kommer. Intersektionalitet (Hormatipour, et al., 2010) används för att klargöra hur olika strukturer påverkar ungas möjligheter till delaktighet i samhället, då perspektivet belyser hur olika maktstrukturer samspelar och påverkar varandra. Det de intervjuade ungdomarna uttrycker om hur vuxna bemöter dem kan med begreppet intersektionalitet förstås som att åldern styr deras möjligheter i samhället. När ungdomarna uttrycker att det är medelåldersmänniskor som ges mest utrymme i samhället, kan det tolkas som att åldern avgör vilken position och handlingsmöjligheter individen har. Respondenterna beskriver deras ålder som ett hinder för ökade möjligheter till delaktighet och inflytande. Samtliga ungdomar uttrycker en önskan om att samhället borde ha förtroende för dem. En medlem ur ungdomsrådet säger;

Vid 15 års ålder är man straffmyndig och får köra moppe mitt i trafiken, då borde man kanske få rösta vid den åldern också. Åtminstone kunna påverka aktuella och viktiga beslut. Vuxna har förtroende för att vi ska kunna överleva i trafiken, då borde dem ha förtroende för att vi kan välja rätt också (respondent 7, 2016-05-03).

Bartley (2001) beskriver utifrån FN:s bestämmelser om barns rättigheter att vuxna måste möta barnet utifrån dess mognad. Utifrån ungdomarnas egna ord och önskemål om att samhället bör ha förtroende för dem, måste en avvägning göras vid varje enskilt fall, huruvida individen är mogen att utöva påverkan och vara delaktig. Roger Harts delaktighetsstege synliggör olika grader av initiativ och samarbete mellan vuxna och unga. Utifrån vad samtliga intervjuade ungdomar uppgett verkar deras delaktighet och inflytande i de flesta beslutsprocesser befinna sig på steg 3 eller 4. Steg 3, unga människor är passiva objekt, förklaras som att vuxna utformar projekt där unga tycks ha en röst, men egentligen inte har någon faktiskt påverkan. Steg 4, unga människor är tilldelade och informerade, inkluderar en viss delaktighet för unga - då unga här

tilldelas en roll i processen samt erhåller information om varför och hur de är involverade. De båda stegen innebär dock ingen större delaktighet eller möjlighet till inflytande för ungdomar, och samtliga respondenter uttrycker missnöje över detta. Ungdomarnas bild skiljer sig från de vuxna respondenterna som på olika sätt arbetar med ungas delaktighet. Dessa respondenter beskriver snarare hur ungas möjligheter befinner sig på olika steg beroende på vilket situation det gäller. Enligt dem verkar unga befinna sig på allt från steg 3 och upp till steg 8; unga människor och vuxna delar på beslutsfattande. Detta steg beskrivs som att unga startar och leder projekt för att sedan frivilligt välja att samverka med vuxna vid beslutsfattande. Det vanligaste deltagandet som beskrivs av de vuxna respondenterna är dock steg 5; unga människor är konsulterade och informerade. Här kommer ungdomar med förslag och idéer till ett projekt eller liknande som är designade av vuxna, vilka tar ungas åsikter på allvar.

7. Diskussion

Nedan följer en diskussion utifrån uppsatsens resultatanalys av ungas möjligheter till delaktighet och inflytande i samhället.

7.1 Betydelsen av delaktighet och inflytande

Vid de genomförda intervjuerna har det framkommit en mängd olika motiveringar till varför ungas delaktighet och inflytande i samhället är viktigt. Först och främst anses det vara en mänsklig rättighet, vilket i synnerhet grundar sig i FN:s barnkonvention. Ungas delaktighet beskrivs inte bara som viktigt för individen, utan även för samhället. Barn och ungdomar innehar i regel helt egna perspektiv och åsikter på olika samhällsrelaterade frågor, vilket bidrar till nya slutsatser och resultat i olika sammanhang. Vidare framhålls att unga är samhällets experter på just unga och därav passar det sig att låta dem vara delaktiga i de beslut som rör målgruppen. Om unga inte får delta är det mycket möjligt att beslutsfattarna missar att ta viktiga synpunkter i beaktande. Argument kan utläsas som hävdar att ungdomar är samhällets framtid och utifrån det perspektivet kan det ses som en nödvändighet att unga få vara med och forma sin vardag. Respondenterna ställer sig en intressant fråga; ”vilka vuxna får vi i framtiden om unga inte är delaktiga idag?”. Detta är en viktig diskussion att föra, då unga enligt uppsatsens resultat många gånger inte är medvetna om hur de ska bära sig åt för att vara delaktiga och utöva inflytande. Ungas delaktighet och inflytande utgör till viss del grunden för att framtidens samhälle ska vara demokratiskt och baserat på mänskliga rättigheter. Utan en känsla av delaktighet genereras måhända medborgare som inte tar gemensamt ansvar för samhället, följaktligen är det av största vikt att aktivt försöka engagera unga. Att genomföra fler och mer genomslagskraftiga insatser för att väcka ungas engagemang för delaktighet är utifrån detta ett ytterst viktigt arbete som bör utvecklas, frågan är bara hur.

Enligt uppsatsens resultat upplever ungdomarna själva att vuxna inte lyssnar eller för den delen bryr sig om vad de har att säga, samt att vuxna och unga inte kan mötas på en gemensam nivå. En slutsats kan dras att samhällets beslutsfattare bör införa fler samhällsdialoger med ungdomarna utifrån målgruppens egna förutsättningar och även försöka skapa fler aktiviteter för unga av unga. Genom att smyga in delaktighet i barn och ungdomars vardag, snarare än försöka föra en politisk debatt med dem, skulle kunna bidra till att ett samhällsrelaterat engagemang kan växa. Ytterligare en förutsättning för ökad delaktighet bland unga vore om barnkonventionen blir svensk lag, då det skulle generera ett tydligare barnperspektiv i mångt och mycket. Om konventionen, i detta syfte främst artikel 12, alltid ses som en självklarhet att ta i beaktande, så skulle delaktighet även leda till en mer naturlig del i alla samhällsprocesser och bland medborgarna. Det har i uppsatsen tydliggjorts hur barnkonventionen kan definieras som rätten att delta i de beslutsprocesser som påverkar ens livs och tillvaron i samhället där man bor, samt att detta utgör en nödvändig grund för demokrati.

Ungas delaktighet och inflytande är inte bara viktigt för hela samhället, utan även för deras egen personliga utveckling. Människan har ett behov av att känna sig behövd, fylla en samhällsrelaterad funktion samt känna samhörighet och ett mervärde. Att uppleva sina åsikter som hörda och erhålla möjlighet till påverkan och inflytande över sin tillvaro, bidrar till detta. Motsatsen till delaktighet är uteslutning, bristen på delaktighet och inflytande kan sålunda bidra till att individen inte bryr sig om samhället. En följd kan bli att den enskilde inte upplever någon samhörighet eller sammanhang i sin vardag och hamnar i dåliga levnadsmönster. Människan blir stärkt av att känna sig behövd och som en del av samhället, bristen på detta ökar risken för känslor som maktlöshet, begränsning och utebliven kontroll över de egna livsvillkoren. Här ses vikten av känslan av sammanhang, KASAM, tillsammans med användandet av empowerment.

Empowerment tydliggör vikten av egenmakt, vilket kan antas vara ett krav för välmående. Detta då att ha makt över sig själv och sitt liv, egenmakt, och en känsla av sammanhang i vardagen sammantaget för med sig ökad delaktighet och inflytande. Utifrån respondenternas utlåtanden skulle ett medvetet ”empowerment-tänk” i kommunens arbete med att främja delaktighet, underlätta samtliga medborgares förståelse angående vikten av delaktighet och sammanhang, då empowerment förtydligar varför människor behöver delaktighet och inflytande.

7.2 Delaktighet i Haparanda kommun

I Haparanda kommun är det tydligt att det pågår ett utvecklingsarbete avseende ungas delaktighet och inflytande i samhället, men det verkar fortfarande vara på en nivå där ungdomarna själva inte märker någon direkt förändring. Utifrån respondenternas redogörelser råder det brister i hur unga får möjligheter att uttrycka sina åsikter, då majoriteten av ungdomarna uppger att de inte känner sig hörda. Samverkan mellan olika instanser inom kommunen fungerar emellertid väl, vilket blir påtagligt då de som arbetar med ungas delaktighet beskriver hur de samarbetar. Olika insatser och verktyg för att främja delaktighet och inflytande har införts, vilket kan antas ge avkastning i framtiden. En diskussion kan föras huruvida de instanser som existerar i kommunen verkligen tjänar sitt syfte, förvisso kan de generera förbättringar i framtiden, men vill man inte att även dagens ungdomar ska känna sig delaktiga och ha möjlighet till påverkan? Om inte Haparandas nuvarande unga lär sig förstå vikten av delaktighet och inflytande samt hur de ska gå tillväga, är risken stor att de som vuxna inte heller kommer veta hur de kan bidra till samhällsförbättringar. Inte heller har de då någon kunskap i ämnet att föra vidare till nästa generation. För att det ska vara möjligt att engagera och delaktiggöra ungdomar idag, bör barnperspektivet tydliggöras ännu mer i kommunen och vuxna måste möta ungdomar på deras nivå. För att främja väl fungerande möten och kommunikation mellan unga och vuxna inom kommunen fordras ökad kunskap hos samtliga. Vuxna måste lära sig hur de bör möta ungdomarna, medan unga i sin tur behöver mer kunskap om hur de kan vara delaktiga och utöva inflytande.

Resultatet har visat att samverkan mellan unga och vuxna idag sker på beslutsfattarnas villkor, trots att grundtanken är att arbetet ska ske för barn och ungdomars bästa. Många gånger verkar det som att vuxna och unga har skilda uppfattningar om vilken grad av delaktighet och inflytande de olika parterna har i en beslutsprocess. Bland de vuxna verkar det råda en uppfattning om att de tar ungdomars åsikter i beaktande och att beslutsfattare allmänt många gånger försöker rådfråga unga om vad de tycker och tänker. Däremot kanske inte alltid deras synpunkter påverkar resultatet. Majoriteten av ungdomarna å andra sidan tycks uppleva en stor maktlöshet. Detta då de i regel inte känner sig hörda, eller att vuxna lyssnar utan att uppmärksamma på åsikternas innebörd. Utifrån de olika respondenterna upplevelser ser man vikten av att upprätthålla en tydlig dialog mellan parterna och en jämställd diskussion om varför man tycker olika. Vidare påpekas relevansen av att beslutsfattare förklarar hela beslutsprocessen för ungdomarna, samt kan lägga fram skäl för det slutgiltiga resultatet. Sådana gånger kan sakliga diskussioner om varför eller varför inte ett visst beslut tas föras. Detta kan öppna upp för en bättre samverkan mellan unga och vuxna. Om ungdomarna, genom att man upprättar konkreta riktlinjer för samverkan, kan se hur de får delta i hela beslutsprocessen kan kanske deras förståelse för det slutgiltiga resultatet öka. Det faktum att delaktighet kan ses som både en rättighet och skyldighet, beskrivs av flera parter. Samtidigt som vuxna bör uppmuntra och vägleda unga till att vara delaktiga, har ungdomar ett eget ansvar att vilja vara engagerade och kunna påverka. Detta tvåvägsansvar bör därför mötas i mitten: Om vuxna bemöter unga på deras egen nivå, bör ungdomarnas vilja till engagemang tillta samtidigt som information lättare kan flöda mellan de olika parterna.

Under utredningens gång har det framkommit hur skilda åldersgrupper inte erhåller samma makt och status. Samtliga respondenter är överens om att det existerar en ålderselit av medelåldersgrupper, vilket medför att unga är relativt maktlösa. Här framläggs vikten av att andra vuxna förser beslutsfattare med rätt kunskap så att inte felaktiga beslut tas. Det pratas även mycket om att ungdomar måste få mer makt i vardagen. Detta då insatser bör göras för unga av unga, vilket fordrar att ungdomar per automatik har bättre möjligheter till att faktiskt utöva inflytande. Om man inte tror att man kan påverka uteblir i regel även försöken. Bland uppsatsens respondenter återfinns allt från unga som är likgiltiga till dem som verkligen brinner för att delta och kunna påverka. Det alla har gemensamt är dock problemet med att nå fram. Vuxna har svårt att nå ungdomar för att försöka få dem intresserade av att delta, samtidigt som engagerade unga har svårt att nå fram med sina åsikter till beslutsfattare. Det är ytterst viktigt att överbygga de klyftor som tycks finnas mellan vuxna och ungas sätt att förhålla sig till delaktighet och demokratiska processer.

Samtliga ungdomar anser att det råder brist på aktiviteter att sysselsätta sig med i Haparanda. Det har visat sig att kommunens utbud av fritidsaktiviteter i stor utsträckning påverkar ungas upplevelser av delaktighet, då tillgången till sysselsättning är viktigt utifrån ungas önskan om en meningsfull vardag. Ett större utbud medför att fler av kommunens ungdomar hittar någonting de vill delta i och påverka. Bristen på aktiviteter i Haparanda kan på detta sätt kopplas till bristen på delaktighet. Resultatet visar även att en meningsfull fritid bidrar till att lättare kunna fånga upp de ungdomar som löper risk för utanförskap eller dåliga livsval. Om samtliga barn och ungdomar ska kunna erhålla en meningsfull tillvaro fodras att de själva deltar i förändringsarbetet, då unga som tidigare nämnt är experter på sig själva. Ingen vet bättre än de vad som saknas. Bristen på intresse och engagemang bland unga kan till viss del förklaras med att de ändå inte har några planer på att stanna kvar i Haparanda efter gymnasiet, framförallt på grund av de begränsade valmöjligheter som finns i kommunen. Ungdomarnas beskrivning av sin längtan till större samhällen stämmer in på samhällets rådande normer om hur ungdomar bör leva sina liv. En så kallad "storstadsnorm" existerar, enligt vilken man inte är någon att räkna med om man inte flyttar från små kommuner till större. Även de vuxna respondenterna beskriver hur de inte tror att ungdomarna vill bo kvar i Haparanda, vilket kan tolkas som en självuppfyllande profetia. Genom att anta att unga ändå kommer att flytta minskar vikten av att inkludera dem i olika beslutsprocesser. De ungdomar som väljer att stanna i kommunen betraktas många gånger som likgiltiga och oengagerade, vilket kan vara felaktigt men i slutändan leder till att ett eventuellt intresse för att delta inte får utvecklas.

7.3 Vuxnas syn på ungas delaktighet

Det har i resultatet tydliggjorts hur delaktighet och inflytande hänger samman. Trots detta verkar det som att det mesta arbetet i kommunen sker kring att unga ska kunna vara delaktiga i olika processer, men att deras verkliga inflytande fortfarande uteblir. Om ungdomarna inte har någonting att säga till om så är det även svårt att förbättra deras situation i Haparanda. Att fråga ungdomarna om deras åsikter betyder inte att något utvecklingsarbete sker, snarare att unga behandlas som ett måste utan verklig mening. Om ungdomar tillfrågas och får uttrycka sina ståndpunkter men sedan upptäcker att deras tankar inte tagits i beaktande, kan deltagandet snarare få motsatt effekt då de känner sig försummade. Samtidigt spelar det många gånger ingen roll hur mycket vuxna än försöker få unga delaktiga om de själva inte känner något engagemang. Några av respondenterna menar dock att det även faller på dem vuxna att skapa engagemang hos samhällets ungdomar. Parallellt med att det i resultatet blir tydligt att vuxna har ett ansvar att vägleda och hjälpa ungdomar mot delaktighet, framkommer att beslutsfattare och andra vuxna många gånger vill att unga på egen hand ska skapa delaktighet och inflytande.

I enlighet med både utredningens bakgrund och empiri råder tydliga maktstrukturer i samhället, som markerar i vilken utsträckning vuxna respektive unga kan utöva inflytande i olika sammanhang. Utifrån barn och ungdomars rätt till delaktighet är det nödvändigt att en omfördelning av makt äger rum, vilket inte alltid kan ske frivilligt. Empowerment beskriver hur man kan arbeta för att människor ska uppnå ökad kontroll över sina liv och livsvillkor, så kallad egenmakt. Utifrån detta perspektiv har alla potential till att växa och utvecklas, samtidigt som de kan behöva andras stöd genom utvecklingsarbetet. Här är det alltså vuxnas uppgift att försöka tillhandahålla de medel unga behöver för att utvecklas som individer och erhålla egenmakt, samtidigt som de lär sig delta i samhället. Utifrån uppsatsens resultat kan man se att vuxna som arbetar med ungas delaktighet har ett ansvar att möjliggöra deras delaktighet, vilket kräver förberedelse samtidigt som man måste vara öppen för ungas egna förslag. Vuxna måste även kunna motivera ungdomarna att vara delaktiga, veta varför arbetet är viktigt samt behandla alla unga lika. Detta för att minska ojämlikheter mellan ungdomar utifrån faktorer som socialt kapital, kön eller etnicitet. Samtidigt ska alla kunna ses som egna personer med individuella åsikter och synpunkter. Arbetet kräver en tydlig dialog mellan samtliga parter.

7.4 Ungas syn på sin delaktighet

Upplevelsen av att vara med i någon form av gemenskap eller sammanhang tycks utgöra en betydelsefull känsla för ungdomarna, vilket kan relateras till vikten av delaktighet. Att endast vara delaktig räcker dock inte, då inflytande är vad som gör att dem verkligen kan påverka i samhället. Inflytandet kan ses som ett resultat av delaktighet, således går de hand i hand och en slutsats kan dras att det är lika viktigt att arbeta med båda begreppen. Ungdomsrådet utgör, enligt samtliga respondenter, unga i Haparandas bästa möjlighet till både delaktighet och inflytande i kommunen. Rådet har visat sig fylla en viktig funktion för dess medlemmar medan de övriga ungdomar som tillfrågats inte lägger särskilt mycket vid dess funktion. Allt fokus i kommunen kan inte läggas på enbart arbetet med ungdomsrådet, utan unga i allmänhet måste få tillgång till fler verktyg och möjligheter till deltagande av varierande form. Vissa människor kommer aldrig vara intresserade av att delta i denna typ av organisering, men det betyder inte att det inte finns en vilja att påverka samhället och sina egna livsvillkor. Vidare har resultatet visat på vikten av känslan av sammanhang för att individen ska vilja delta i samhället. Om den enskilde inte känner sig delaktig eller anser sig ha möjlighet till inflytande riskerar denne att istället uppleva uteslutning. I sådana fall kan unga försöka skapa sin egen känsla av sammanhang genom alternativa former av deltagande, vilket möjligtvis kan innebära riskfyllda gruppstillhörigheter och livsstilar som till exempel kriminalitet eller missbruk.

Det faktum att majoriteten av ungdomarna, medlem eller icke medlem, uttrycker en viss tveksamhet kring hur de kan gå tillväga för att vara delaktiga och få möjlighet till inflytande, visar på en kunskapsbrist som måste fyllas. För att ungdomar överhuvudtaget ska kunna göra sina röster hörda och kunna ta ansvar för den egna delaktigheten fordras en viss kunskap om deras rättigheter och möjligheter avseende delaktighet och inflytande. Utifrån ett demokratiperspektiv bör vuxenvärlden tilldela unga ett eget ansvar och samtidigt förse dem med den kunskap de behöver för att klara av det. Vuxna måste både lyssna och ha förtroende för att barn och unga besitter en lämplig kapacitet och förmåga. Om respondenternas åsikter hörsammas ökar deras självförtroende, vilket i sin tur kan få deras vilja att engagera sig och delta i samhället att tillta. Detta då förhöjt självförtroende i regel medför att individer vågar ta en större plats i samhället.

Ett signifikant resultat som framkommit är att en känsla av delaktighet verkar förekomma i betydligt större utsträckning än faktisk delaktighet. Det vill säga att ungdomarna oftare upplevt

att de kunnat vara delaktiga men att det inte resulterar i någon förändring, än gånger då de faktiskt kunnat påverka och bidragit till förändring. I situationer där de velat påverka men inte haft något inflytande upplever samtliga ungdomsrespondenter att det är dem som redan har makt i samhället som får fatta besluten, resterande samhällsmedborgare får helt enkelt acceptera deras beslut. De talar om att vuxna många gånger beslutar åt dem och tror sig veta vad ungdomar vill ha utan att involvera dem i processen. Unga saknar i regel förtroende för politiker och andra beslutsfattare. Bristen på förtroende försvårar utvecklingsarbetet avseende delaktighet och inflytande, då det ofta leder till att barn och ungdomar tar avstånd istället för att engagera sig. Om respondenterna får önska hur vuxna ska bemöta dem så vill de att beslutsfattare ska lyssna på deras åsikter och att dessa sedan ska tas i beaktande. Det de intervjuade ungdomarna uttrycker om hur vuxna bemöter dem, kan med begreppet intersektionalitet förstås som att åldern styr deras möjligheter i samhället. Respondenterna beskriver sin ålder som ett hinder för ökade möjligheter till delaktighet och inflytande och de uttrycker även en önskan om att samhället borde ha förtroende för dem. Ungdomarnas utsagor kan ses som en upplevelse av att vuxenvärlden inte verkar se dem som en resurs, utan som en grupp med avsaknad av betydelsefull kännedom om samhällsfrågor. Det är just denna kunskap vuxna medborgare ovillkorligen ska hjälpa unga att erhålla.

8. Slutsatser

Nedan sammanfattas utredningens slutsatser utifrån de uppsatta frågeställningarna.

8.1 Vad innebär ungas delaktighet och inflytande för samhället respektive individen?

Av utredningens olika delar blir det tydligt att begreppen delaktighet och inflytande kan beskrivas på en rad olika sätt. Andemeningen är dock att delaktighet kan liknas med en känsla av att få vara med och delta i det man vill, men att ingen måste yttra sig om man inte vill. Motsatsen till delaktighet är att vara utesluten. Inflytande å andra sidan är att få vara med, men att man även har någonting att säga till om och kan påverka. Inflytande kräver delaktighet, men delaktighet är nödvändigtvis inte inflytande. Inflytande kan beskrivas som resultatet av den tidigare delaktigheten.

Ungas delaktighet är viktigt av flera anledningar. För det första gynnar det samhället; ju fler perspektiv som ingår i en beslutsprocess desto bättre resultat. Ungdomar bidrar med ett helt eget perspektiv, åsikter och engagemang som kan generera resultat som annars hade uteblivit. Vidare gynnar det demokratin som sådan, att engagerar unga i demokratiska processer får dem att förstå och ta sig an demokratiska värderingar. Deltagandet har även positiva effekter för ungas egen utveckling, de behöver känna ett mervärde och uppleva sig hörda för att kunna växa som människor och må bra. Således uppmuntrar deltagande till personlig tillväxt, ökar känslan av att inneha politiskt inflytande, minskar utanförskap samt engagerar individen i kollektiva problem. Vidare kan det även bidra till att skapa en känsla av solidaritet och ansvar gentemot samhället. Slutligen är barn och ungas delaktighet viktigt då att höras och respekteras utgör grundläggande mänskliga rättigheter.

8.2 Hur vill unga bli delaktiga och få inflytande i samhället?

Om unga själva får välja vad de vill kunna påverka uttrycks en önskan att samhället ska bli mer inkluderande och accepterande av olika människor. I enlighet med respondenterna redogörelser vill ungdomar att vuxna ska bemöta dem på deras nivå för att verkligen kunna uppmärksamma deras åsikter och sedan ta dem i beaktande. Om beslutsfattare inte håller med ungdomarna i deras resonemang fordras en förklaring till varför, annars erhåller unga en känsla av att ingen lyssnar. Respondenterna uttalar vikten av att inte ta hänsyn till individens ålder, utan istället värdera åsikter på lika villkor – vem som än yttrat dem. Ungdomarna anser att samhället bör ha förtroende för dem, då de själva innehar mest kunskap avseende vad som är lämpligast för deras målgrupp.

Samtliga ungdomar anser att det råder brist på aktiviteter att sysselsätta sig med i Haparanda. Det har visat sig att kommunens utbud av fritidsaktiviteter i stor utsträckning påverkar ungas upplevelser av delaktighet, då tillgången till sysselsättning är viktigt utifrån ungas önskan om en meningsfull vardag. Ett större utbud medför att fler av kommunens ungdomar hittar någonting de vill delta i och påverka. Unga vill engagera och delaktiggöra sig i sådant de finner intressant, roligt och meningsfullt.

8.3 Vilka möjligheter och hinder kan identifieras för ungas ökade delaktighet och inflytande?

Resultatet visar att ungas möjligheter till delaktighet och inflytande i hög utsträckning påverkas av hur samhället bemöter ungdomarna. Det är makthavarna som bestämmer hur, när och var medborgarna ska få delta och påverka. Ett hinder för ungas delaktighet och inflytande är således den traditionella maktstrukturen inom samhället, vilken ofta innebär underordning för barn. Vidare varierar medborgarnas möjligheter till deltagande mellan olika socioekonomiska grupper, då människor med högre social status har bättre tillgång till och möjligheter att delta i olika aktiviteter. Den rådande hälsan bland Haparandas medborgare kan utgöra ett hinder för deras delaktighet, då många människor har haft det svårt rent socioekonomiskt i kommunen. Följaktligen kan barn och ungas uppväxtvillkor utgöra både hinder och möjligheter för deras delaktighet, då de i hög grad påverkas av sitt sociala kapital.

Vidare beskrivs ungdomarnas ålder som ett hinder, då de upplever att samhället inte vill ge dem bättre handlingsmöjligheter. Barnets ålder och mognad brukar i vissa situationer anges som skäl för att inte tala med barnen. Unga har svårt att göra sin röst hörd då de sakna väsentlig kunskap för hur de ska gå tillväga. Övriga hinder för målgruppens delaktighet är att vuxna inte innehar den kunskap som behövs för att förstå ungdomar, samt om hur de kan bidra till att främja ungas delaktighet. Vidare uppger ungdomarna att de saknar förtroende för många beslutsfattare, vilket utgör ytterligare ett hinder, då människor som känner tillit för andra är mer benägna att delta i sociala nätverk och aktiviteter.

Om FN:s barnkonvention blir svensk lag borde målgruppens möjligheter till delaktighet öka, då det sannolikt skulle generera ett tydligare fokus på barn och ungas rättigheter – som rätten till delaktighet – på samtliga nivåer i samhället. En möjlighet i Haparanda avseende ungas delaktighet är just närheten till kommunens tjänstemän och politiker. Resultatet har visat på vikten av att möta varandra och föra en öppen dialog, vilket underlättas av denna närhet mellan olika parter. Även om barn och unga inte är medvetna om hur de ska gå tillväga för att vara delaktiga, så är det enkelt att komma i kontakt med kommunens beslutsfattare. Ytterligare möjligheter för ungas delaktighet och inflytande är ett fungerande ungdomsråd och vuxna som arbetar direkt med just delaktighet, så som ungdomssamordnaren. En slutsats som kan dras av utredningens resultat är att det i Haparanda just nu råder ett tydligt fokus på ungas delaktighet från flera håll. Detta bidrar till att relevansen av att unga ska få vara med i hela beslutsprocessen, inte bara informeras om resultatet, ständigt framhålls och ett ungdomsperspektiv tydliggörs.

8.4 Vidare forskning

Under utredningens gång har tänkvärda funderingar och resonemang utvecklats och genererat nya frågeställningar i form av;

- *Hur kan strukturella ojämlikheter mellan olika ungdomsgrupper minska?*
- *Hur skulle ett ungdomsperspektiv kunna inkorporeras i fler sammanhang i samhället?*
- *Hur skiljer sig ungas möjligheter till delaktighet och inflytande åt mellan könen, klasser, etniciteter och olika kommuner?*

Dessa frågeställningar utgör alternativ för vidare forskning att arbeta vidare med, inom ämnet ungas möjligheter till delaktighet och inflytande. Ett intressant område för vidare forskning vore även det faktum att unga saknar väsentlig kunskap om hur de ska gå tillväga för att kunna vara delaktiga och utöva inflytande i samhället, samtidigt som vuxna i sin tur inte innehar kunskap om hur de ska kunna främja ungas delaktighet. En slutsats som kan dras är att det existerar ett viktigt kunskapsglapp mellan de olika parterna som bör fyllas, men hur? Ytterligare ett förslag är att, på ett djupare plan än i denna utredning, fokusera på varför ungas delaktighet

är viktigt för hela samhället och inte bara för den enskilde individen. Slutligen vore det intressant att starta upp ett enkom projekt inom kommunen för unga av unga, det vill säga där ungdomar själva får välja vad projektet ska beröra och hur, samt på egen hand genomföra processen från start till mål. Hela arbetet bör nog dokumenteras för att processen sedan ska kunna utredas. Syftet vore att tydliggöra vilka möjligheter respektive hinder som kan uppträda, hur en sådan process kan förbättras och vilken roll respektive part bör ta.

9. Referenslista

Bartley, K (2001). FN:s konvention om barnets rättigheter - Om perspektiv och innehåll med relevans för skolan. *Utbildning och demokrati*, Vol 10, nr 2, s 25-37.

Berglund, S. Andersson, O. Kihlsten, I. Tengland, P-A. Wemme, M (2011). *Delaktighet och hälsa*. FoU-rapport 2011:1.

Bradley, H (2016) *Fractured identities – Changing patterns of inequality*. Andra upplagan. Cambridge: Polity Press.

Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra upplagan. Malmö: Liber AB.

Burell, K & Kylén, J (2003). *Metoder för undersökande arbete: Sju-stegsmodellen*. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Bäckevik, A & 20Linnarsson, E (2014). *Mina åsikter är precis lika viktiga som alla andras*. Examensarbete. Högskolan Väst, Institutionen för individ och samhälle.

Carlson, P (2007). *Socialt kapital och psykisk hälsa*. Statens folkhälsoinstitut: Rapport nr A 2007:05

Evans, D & Prilleltensky, I (2007). Youth and democracy: Participation for personal, relational, and collective well-being. *Journal of community psychology*, Vol. 35, No.6, doi: 10.1002/jcop.20172

Folkhälsomyndigheten (2015). *Delaktighet och inflytande i samhället*. Hämtad 9 februari 2016. Folkhälsomyndigheten.

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/>

Folkhälsomyndigheten (2015). *Demokratisk delaktighet*. Hämtad 10 april 2016.

Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/demokratisk-delaktighet/>

Folkhälsomyndigheten (2015). *Socialt och kulturellt deltagande*. Hämtad 10 april 2016.

Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/socialt-och-kulturellt-deltagande/>

Folkhälsomyndigheten (2013). *Tillit*. Hämtad 10 april 2016. Folkhälsomyndigheten.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/tillit/>

FoU Rapport 2011:1. *Delaktighet och hälsa*. Malmö högskola.

Giddens, A (2007). *Sociologi*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur AB.

Goltz, H & Brown, T (2014). Are children's psychological self-concepts predictive of their self reported activity preferences and leisure participation? *Australian Occupational Therapy Journal*, 61, 177–186. Doi: 10.1111/1440-1630.12101.

Hormatipour, P. Isaksson, J. Malmstedt, C (2010). *Delaktighet och inflytande i samhället, en verklighet för ungdomar?* Examensarbete. Örebro Universitet, Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete.

Jungerstam, G. Nyman-Kurkiala, P. Ström, K. Lindholm, L (2007). *Den unga människans rätt till sammanhang och delaktighet*. Vård i Norden: volym 27.

Karreskog, J (2010). *Allt börjar med oss – handbok för ungas delaktighet*. Lund: Lunds kommuns tryckericentral.

Kvale, S & Brinkman, S (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur AB.

Lassinantti, M & Eriksson E (2010). *Delaktighet och inflytande i utveckling av kommunal verksamhet*. Examensarbete. Mälardalens högskola.

Mattson, A (2011). *Socialpedagogik i tvångsvård*. Examensarbete. Högskolan Väst, Institutionen för individ och samhälle.

Murray Print (2007) Citizenship education and youth participation in democracy, *British Journal of Educational Studies*, 55:3, 325-345, DOI: 10.1111/j.1467-8527.2007.00382.x

Riksdagen (2014). *Regeringens proposition 2013/14:191*. Hämtad 9 februari 2016, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Proposition-201314191-Med-fo_H103191/?html=true

Soler-i-Martí, R & Ferrer-Fons, M (2015). Youth participation in context: the impact of youth transition regimes on political action strategies in Europe. *The Sociological Review*, 63:S2, pp. 92–117 (2015), DOI: 10.1111/1467-954X.12264

SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

SOU 2016:19. *Barnkonventionen blir svensk lag*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Svensson, L (2006). *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap.

Svensson, L (2006). *Här får du inte vara med om du inte flyttar härifrån – Om ungdom och regional utveckling*. Locus, nr 3.

Stern, R (2006). *The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?* Uppsala: Universitetsstryckeriet.

Sveriges ungdomsråd. *Påverka kommunen! Ungdomars demokratiska rättigheter*. Broschyr.

Trondman, M & Andersson C (2013). *Demokrati som möjlighet – Ungas efterfrågan på och tillgång till delaktighet i Kalmar län och Eksjö kommun*. Linnéuniversitetet, Centrum för kultursociologi.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. från Vetenskapsrådet. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

UNICEF. *Barnkonventionen i sin helhet*. Hämtad 10 april 2016, <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>

UNICEF. *Barnkonventionen*. Hämtad 10 april 2016, <https://unicef.se/barnkonventionen>

UNICEF. *FN:s kommitté för barnets rättigheter*. Hämtad 10 april 2016, <https://unicef.se/barnkonventionen/fns-kommitte-for-barnets-rattigheter>

Ungdomsstyrelsen (2010). *Ungdom och ungdomspolitik: ett svenskt perspektiv*. Hämtad 23 maj 2016, http://www.muof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/ungdom-och-ungdomspolitik.pdf

10. Bilagor

Bilaga 1, informationsbrev

Du tillfrågas härmed om deltagande i en utredning om ungas delaktighet.

Utredningen är ett examensarbete på magisternivå i min utbildning i sociologi vid Luleå tekniska universitet. Utredningen kommer att behandla ungas delaktighet i Haparanda kommun och deras möjligheter till inflytande och demokrati, samt förmåga att påverka den egna hälsan. Vidare är syftet att söka efter hållbara strategier för ökad egenmakt, delaktighet och inflytande bland unga. I detta arbete är jag intresserad av att få genomföra en intervju med dig som skulle behandla olika aspekter av ungas delaktighet. Intervjun kommer att beröra din uppfattning av delaktighet i Haparanda kommun och beräknas ta cirka 60 minuter. Respondenterna kommer att bestå av människor som på olika sätt arbetar med ungas delaktighet samt ungdomar i Haparanda. Utifrån detta ombeds du att delta i studien.

Ditt deltagande i utredningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Utifrån forskningsetiska principer skyddas individen, därav förblir samtliga respondenter anonyma och kommer endast benämnas utifrån yrkesroll eller som ungdom. Den information som deltagarna lämnar ut kommer att behandlas och förvaras säkert så att ingen obehörig kan ta del av detta. Endast jag kommer att ha tillgång till informationen. Det insamlade materialet kommer enbart användas utifrån arbetets syfte. Intervjuerna spelas in för att sedan kunna transkriberas i text. Examensarbetet kommer att presenteras i form av en muntlig redovisning till andra studerande, samt i form av en uppsats vid Luleå tekniska universitet. Både inspelningarna och den utskrivna texten kommer att raderas när examensarbetet är godkänt. Du kommer ha möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet, om så önskas.

Hälsningar

Malin Marklund

Handledare: Anna Berg Jansson

Luleå Tekniska Universitet

073-8127206

Malmah-2@student.ltu.se

Bilaga 2, intervjuguide till ungdomssamordnare

Inledande

1. Namn, utbildning, befattning.
2. Beskriv din roll som ungdomssamordnare.
3. Beskriv dina arbetsuppgifter.
4. Hur samverkar du med unga i ditt arbete?
5. Hur fungerar samverkan mellan olika offentliga förvaltningar?
6. Har samverkan mellan ungdomssamordnare och unga sett annorlunda ut genom årens lopp?
7. Har samverkan mellan ungdomssamordnare och övriga instanser i Haparanda sett annorlunda ut genom årens lopp?
8. Vad beror eventuell förändring på?

Delaktighet och inflytande

9. Vad innebär begreppen delaktighet och inflytande?
10. Vad innebär ungas delaktighet i samhället?
11. Är ungas delaktighet i samhället viktigt? Varför/varför inte?
12. Är delaktighet en rättighet? Varför/varför inte?
13. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter artikel 12 har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hur arbetar Haparanda kommun för att uppfylla detta?
14. För att uppnå FN:s ändamål skall barnet ha möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ. Hur ser ungas möjlighet till detta ut i Haparanda kommun?
15. På vilket sätt arbetar Haparanda kommun med frågor rörande ungas delaktighet?
16. Varför arbetar Haparanda kommun med dessa frågor och varför på just detta sätt?
17. Hur arbetar Haparanda kommun för att unga ska vara medvetna om sin rättighet till deltagande?
18. Hur kan ungas delaktighet i Haparanda kommun förbättras?
19. Finns det eventuella hinder och möjligheter för utvecklingen av ungas delaktighet i Haparandas kommun?
20. Finns det några eventuella risker för unga eller samhället i övrigt med ungas delaktighet?
21. Kan du ge exempel där unga har möjlighet att vara delaktiga?
22. Kan du ge exempel där unga bör vara delaktiga, men ej är det?

23. Möter du uttryck för att unga saknar delaktighet? I sådana fall vad saknar dem?
24. Hur tror du att unga i Haparanda själva upplever sina möjligheter till delaktighet?
25. Diskuterar du delaktighet med unga i ditt arbete? I sådana fall i vilka forum?
26. Vilka frågor är mest centrala i diskussionen med unga?
27. Möter du uttryck för att unga har respektive saknar förtroende för vuxenvärlden/samhället/för dig som ungdomsamordnare? I sådana fall ge exempel på uttryck för detta.
28. Vems/vilkas röster anser du får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
29. Något du vill tillägga som du tycker att jag glömt fråga?

Bilaga 3, intervjuguide till kulturchef

Inledande

1. Namn, utbildning, befattning.
2. Beskriv din roll som kulturchef.
3. Beskriv dina arbetsuppgifter.
4. Hur samverkar du med unga i ditt arbete?
5. Hur fungerar samverkan mellan olika offentliga förvaltningar?
6. Har samverkan mellan kulturchefen och unga sett annorlunda ut genom årens lopp?
7. Har samverkan mellan kulturchefen och övriga instanser i Haparanda sett annorlunda ut genom årens lopp?
8. Vad beror eventuell förändring på?

Delaktighet och inflytande

9. Vad innebär begreppen delaktighet och inflytande?
10. Vad innebär ungas delaktighet i samhället?
11. Är ungas delaktighet i samhället viktigt? Varför/varför inte?
12. Är delaktighet en rättighet? Varför/varför inte?
13. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter artikel 12 har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hur arbetar Haparanda kommun för att uppfylla detta?
14. För att uppnå FN:s ändamål skall barnet ha möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ. Hur ser ungas möjlighet till detta ut i Haparanda kommun?
15. På vilket sätt arbetar Haparanda kommun med frågor rörande ungas delaktighet?
16. Varför arbetar Haparanda kommun med dessa frågor och varför på just detta sätt?
17. Hur arbetar Haparanda kommun för att unga ska vara medvetna om sin rättighet till deltagande?
18. Hur kan ungas delaktighet i Haparanda kommun förbättras?
19. Finns det eventuella hinder och möjligheter för utvecklingen av ungas delaktighet i Haparandas kommun?
20. Finns det några eventuella risker för unga eller samhället i övrigt med ungas delaktighet?
21. Kan du ge exempel där unga har möjlighet att vara delaktiga?
22. Kan du ge exempel där unga bör vara delaktiga, men ej är det?
23. Möter du uttryck för att unga saknar delaktighet? I sådana fall vad saknar dem?

24. Hur tror du att unga i Haparanda själva upplever sina möjligheter till delaktighet?
25. Diskuterar du delaktighet med unga i ditt arbete? I sådana fall i vilka forum?
26. Vilka frågor är mest centrala i diskussionen med unga?
27. Möter du uttryck för att unga har respektive saknar förtroende för vuxenvärlden/samhället/för dig som kulturchef? I sådana fall ge exempel på uttryck för detta.
28. Vems/vilkas röster anser du får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
29. Något du vill tillägga som du tycker att jag glömt fråga?

Bilaga 4, intervjuguide till chef över ungdomens hus

Inledande

1. Namn, utbildning, befattning.
2. Beskriv din roll som chef över ungdomens hus.
3. Beskriv dina arbetsuppgifter.
4. Hur samverkar du med unga i ditt arbete?
5. Hur fungerar samverkan mellan olika offentliga förvaltningar?
6. Har samverkan mellan ungdomens hus och unga sett annorlunda ut genom årens lopp?
7. Har samverkan mellan ungdomens hus och övriga instanser i Haparanda sett annorlunda ut genom årens lopp?
8. Vad beror eventuell förändring på?

Ungdomens hus

9. När, hur och varför öppnades ungdomens hus i Haparanda kommun?
10. Vilken funktion fyller ungdomens hus för unga i Haparanda kommun?
11. Vilka aktiviteter erbjuder ungdomens hus för unga?
12. Vem i Haparanda kommun är välkommen till ungdomens hus? Varför?
13. Vilka ungdomar vistas på ungdomens hus?
14. Varför söker sig just dessa till ungdomens hus?
15. Är det alltid samma grupp unga eller varierar besökarna på ungdomens hus?
16. Är verksamheten politiskt engagerad?
17. Hur finansieras verksamheten?
18. Måste verksamheten följa särskilda lagar eller bestämmelser?

Delaktighet och inflytande

19. Vad innebär begreppen delaktighet och inflytande?
20. Vad innebär ungas delaktighet i samhället?
21. Är ungas delaktighet i samhället viktigt? Varför/varför inte?
22. Är delaktighet en rättighet? Varför/varför inte?
23. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter artikel 12 har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hur arbetar Haparanda kommun för att uppfylla detta?

24. För att uppnå FN:s ändamål skall barnet ha möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ. Hur ser ungas möjlighet till detta ut i Haparanda kommun?
25. På vilket sätt arbetar Haparanda kommun med frågor rörande ungas delaktighet?
26. Varför arbetar Haparanda kommun med dessa frågor och varför på just detta sätt?
27. Hur arbetar Haparanda kommun för att unga ska vara medvetna om sin rättighet till deltagande?
28. Hur kan ungas delaktighet i Haparanda kommun förbättras?
29. Finns det eventuella hinder och möjligheter för utvecklingen av ungas delaktighet i Haparandas kommun?
30. Finns det några eventuella risker för unga eller samhället i övrigt med ungas delaktighet?
31. Kan du ge exempel där unga har möjlighet att vara delaktiga?
32. Kan du ge exempel där unga bör vara delaktiga, men ej är det?
33. Möter du uttryck för att unga saknar delaktighet? I sådana fall vad saknar dem?
34. Hur tror du att unga i Haparanda själva upplever sina möjligheter till delaktighet?
35. Diskuterar du delaktighet med unga i ditt arbete? I sådana fall i vilka forum?
36. Vilka frågor är mest centrala i diskussionen med unga?
37. Möter du uttryck för att unga har respektive saknar förtroende för vuxenvärlden/samhället/för dig som chef över ungdomens hus? I sådana fall ge exempel på uttryck för detta.
38. Vems/vilkas röster anser du får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
39. Något du vill tillägga som du tycker att jag glömt fråga?

Bilaga 5, intervjuguide till riksdagsledamot

Inledande

1. Namn, utbildning, befattning.
2. Beskriv ditt arbete som kommunpolitiker.
3. Beskriv ditt arbete som riksdagspolitiker.
4. Beskriv dina arbetsuppgifter.
5. Vad arbetade du med innan din politiska karriär?
6. Hur länge har du varit aktiv inom politiken?
7. Hur väcktes ditt politiska engagemang?
8. Vilka frågor driver du i ditt politiska arbete?

Delaktighet och inflytande

9. Vad innebär begreppen delaktighet och inflytande?
10. Vad innebär ungas delaktighet i samhället?
11. Är ungas delaktighet i samhället viktigt? Varför/varför inte?
12. Är delaktighet en rättighet? Varför/varför inte?
13. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter artikel 12 har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hur arbetar Haparanda kommun för att uppfylla detta?
14. För att uppnå FN:s ändamål skall barnet ha möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ. Hur ser ungas möjlighet till detta ut i Haparanda kommun?
15. Regeringen vill göra barnkonventionen till svensk lag, vad anser du i ditt arbete om detta?
16. Skulle en sådan lag förändra någonting avseende Haparandas arbete med unga?
17. På vilket sätt arbetar Haparanda kommun med frågor rörande ungas delaktighet?
18. Varför arbetar Haparanda kommun med dessa frågor och varför på just detta sätt?
19. Hur arbetar Haparanda kommun för att unga ska vara medvetna om sin rättighet till deltagande?
20. Hur kan ungas delaktighet i Haparanda kommun förbättras?
21. Finns det eventuella hinder och möjligheter för utvecklingen av ungas delaktighet i Haparandas kommun?
22. Finns det några eventuella risker för unga eller samhället i övrigt med ungas delaktighet?
23. Kan du ge exempel där unga har möjlighet att vara delaktiga?
24. Kan du ge exempel där unga bör vara delaktiga, men ej är det?

25. Möter du uttryck för att unga saknar delaktighet? I sådana fall vad saknar dem?
26. Hur tror du att unga i Haparanda själva upplever sina möjligheter till delaktighet?
27. Diskuterar du delaktighet med unga i ditt arbete? I sådana fall i vilka forum?
28. Vilka frågor är mest centrala i diskussionen med unga?
29. Möter du uttryck för att unga har respektive saknar förtroende för vuxenvärlden/samhället/för dig som politiker? I sådana fall ge exempel på uttryck för detta.
30. Vems/vilkas röster anser du får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
31. Något du vill tillägga som du tycker att jag glömt fråga?

Bilaga 6, intervjuguide till fokusgrupp med icke medlemmar i ungdomsrådet

Inledande

1. Hur gamla är ni?
2. Känner ni varandra sedan tidigare? I sådana fall hur?
3. Hur ser er levnads-/bostadssituation ut? (familj, typ av boende)
4. Vad gör ni på fritiden?
5. Är ni med i någon förening eller gruppaktivitet? Varför/varför inte?
6. Om ja: vilka föreningar/grupper och hur mycket tid upptar detta?
7. Vilket fritidsutbud finns för unga i Haparanda kommun?

Delaktighet och inflytande

8. Varför/varför inte är det viktigt för er att passa in och vara delaktig i olika sociala grupper?
9. Vad innebär det för er att vara med i någonting, dvs. att vara en del av t.ex. en förening?
10. Vilka känslor erhåller ni av att ”vara med”?
11. Vad tänker ni på när ni hör begreppen delaktighet och inflytande?
12. Hur intresserade är ni av att ha inflytande i Haparanda kommun?
13. Varför/varför inte är det viktigt för er att kunna påverka och ha inflytande i samhället?
14. Hur upplever ni att ungdomar kan påverka olika beslut och händelser i Haparanda?
15. Upplever ni någon möjlighet att påverka vid olika sammanhang som ni deltar i? T.ex. föreningar, skolan, kommunala beslut, övriga intressen och grupper.
16. Beskriv en situation där ni känt er delaktiga och kunnat påverka.
17. Beskriv en situation där ni önskade att ni hade kunnat vara delaktig, men ej var det.
18. Vid situationer där ni inte kunnat påverka; har ni då upplevt att någon annan påverkat/beslutat åt er?
19. På vilket sätt är ni delaktiga och har inflytande i vardagen?
20. På vilket sätt är ni inte delaktiga och har inflytande i vardagen?
21. Vad i samhället vill ni påverka?
22. Kan ni påverka det ni vill? Varför/varför inte?
23. Vad är ni inte intresserade av att försöka påverka?
24. Vet ni hur ni ska gå tillväga för att kunna påverka olika frågor i samhället? Hur har ni lärt er det?
25. Vad anser ni behöver göras i Haparanda kommun för att unga ska känna sig mer delaktiga i olika situationer och beslut? Några förslag?

26. Är era föräldrar delaktiga inom någon förening, grupp eller inom politik? Hur tror ni att det kan ha påverkat er?
27. Har ni förtroende för vuxna representanter i samhället? (Lärare, politiker, tränare, ledare, övriga myndighetsutövare). Varför/varför inte?
28. Upplever ni att beslutsfattare vill eller inte vill ge unga egenmakt? Varför/varför inte?
29. Upplever ni att vuxna som bestämmer (politiker, ledare osv) tillfrågar unga om deras åsikter? Varför/varför inte?
30. Finns det någon som för ungas talan i Haparanda kommun? I sådana fall vem/vilka och hur?
31. Vems/vilkas röster anser ni får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
32. Något ni vill tillägga som ni tycker att jag glömt fråga?

Bilaga 7, intervjuguide till fokusgrupp med medlemmar i ungdomsrådet

Inledande

1. Hur gamla är ni?
2. Känner ni varandra sedan tidigare? I sådana fall hur?
3. Hur ser er levnads-/bostadssituation ut? (familj, typ av boende)
4. Vad gör ni på fritiden?
5. Är ni med i någon förening eller gruppaktivitet utöver ungdomsrådet? Varför/varför inte?
6. Om ja: vilka föreningar/grupper och hur mycket tid upptar detta?
7. Vilket fritidsutbud finns för unga i Haparanda kommun?

Ungdomsrådet

8. Vad är ungdomsrådet och vilken uppgift har ni i Haparanda kommun?
9. Varför gick ni med i Haparandas ungdomsråd?
10. Vad är er respektive roll inom ungdomsrådet?
11. Vilka får vara med i ungdomsrådet?
12. Hur startades ett ungdomsråd i Haparanda?
13. Hur kan ungdomsrådet påverka olika beslut och händelser i kommunen?
14. Vad betyder ungdomsrådet för er som medlemmar?
15. Vad betyder ungdomsrådet för andra ungdomar i Haparanda?
16. Samarbetar vuxna och unga inom rådet? Hur ser i sådana fall detta samarbete ut?
17. Vad fungerar inom ungdomsrådet?
18. Vad fungerar inte inom ungdomsrådet och varför är det så?

Delaktighet och inflytande

19. Varför/varför inte är det viktigt för er att passa in och vara delaktig i olika sociala grupper?
20. Vad innebär det för er att vara med i någonting, dvs. att vara en del av t.ex. en förening?
21. Vad tänker ni på när ni hör begreppen delaktighet och inflytande?
22. Hur intresserade är ni av att ha inflytande i Haparanda kommun?
23. Varför/varför inte är det viktigt för er att kunna påverka och ha inflytande i samhället?
24. Hur upplever ni att ungdomar i allmänhet kan påverka olika beslut och händelser i Haparanda kommun?

25. Upplever ni att era möjligheter till påverkan och inflytande i samhället har ökat genom ert medlemskap i ungdomsrådet?
26. Upplever ni att era möjligheter till påverkan och inflytande i samhället är bättre än övriga ungdomars i Haparanda?
27. Anser ni att ungas påverkan och inflytande i kommunen har ökat sedan rådet skapades?
28. Upplever ni någon personlig utveckling sedan ert inträde i ungdomsrådet?
29. Upplever ni någon möjlighet att påverka vid olika sammanhang som ni deltar i? T.ex. föreningar, skolan, kommunala beslut, övriga intressen och grupper.
30. Beskriv en situation där ni känt er delaktiga och kunnat påverka.
31. Beskriv en situation där ni önskade att ni hade kunnat vara delaktig, men ej var det.
32. Vid situationer där ni inte kunnat påverka; har ni då upplevt att någon annan påverkat/beslutat åt er?
33. På vilket sätt är ni delaktiga och har inflytande i vardagen?
34. På vilket sätt är ni inte delaktiga och har inflytande i vardagen?
35. Vad i samhället vill ni påverka?
36. Kan ni påverka det ni vill? Varför/varför inte?
37. Vad är ni inte intresserade av att försöka påverka?
38. Vet ni hur ni ska gå tillväga för att kunna påverka olika frågor i samhället? Hur har ni lärt er det?
39. Vad anser ni behöver göras i Haparanda kommun för att unga ska känna sig mer delaktiga i olika situationer och beslut? Några förslag?
40. Är era föräldrar delaktiga inom någon förening, grupp eller inom politik? Hur tror ni att det kan ha påverkat er?
41. Har ni förtroende för vuxna representanter i samhället? (Lärare, politiker, tränare, ledare, övriga myndighetsutövare). Varför/varför inte?
42. Upplever ni att beslutsfattare vill eller inte vill ge unga egenmakt? Varför/varför inte?
43. Upplever ni att vuxna som bestämmer (politiker, ledare osv) tillfrågar unga om deras åsikter? Varför/varför inte?
44. Vems/vilkas röster anser ni får mest utrymme när det gäller att delta och påverka i samhället?
45. Något ni vill tillägga som ni tycker att jag glömt fråga?